

**ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫН ХЯНАЛТЫН ДЭД ХОРООНЫ
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**
2026 оны 10 дугаар сарын 21-ний өдөр, Лхагва гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга

Хуралдааны товч тэмдэглэл: 1-5

Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл: 6-32

1.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, гурав дахь хэлэлцүүлэг, санал, дүгнэлтээ Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ/ 6-32

**Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганы
Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны
10 дугаар сарын 21-ний өдөр /Лхагва гараг/-ийн
хуралдааны товч тэмдэглэл**

Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны дарга Да.Цогтбаатар ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 10 гишүүнээс 6 гишүүн хүрэлцэн ирж, 60.0 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 12 цаг 55 минутад Төрийн ордны “Их эзэн Чингис хаан” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Р.Батболд, Б.Заяабал;
Эмнэлгийн чөлөөтэй: Д.Батбаяр.

Нэг.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, гурав дахь хэлэлцүүлэг, санал, дүгнэлтээ Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Б.Энхбаяр, Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын Шадар сайд Т.Доржханд, Улсын Их Хурлын гишүүн, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Улсын Их Хурлын гишүүн, Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд Ч.Номин, Улсын Их Хурлын гишүүн, Эрчим хүчний сайд Б.Найдалаа, Төрийн албаны зөвлөлийн дарга Л.Цэдэвсүрэн, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч З.Цэдэнжав, Үндэсний аудитын газрын Гүйцэтгэлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Энхболд, мөн газрын Тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Баярсайхан, Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер С.Энхбаатар, Санхүүгийн аудитын газрын ахлах аудитор П.Амарсанаа, Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор Н.Өлзийханд, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн дарга Ж.Дэлгэрсайхан, мөн зөвлөлийн гишүүн Н.Энхбаяр, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга Т.Жамбаажамц, Үндэсний статистикийн хорооны дарга Б.Батдаваа, Монгол Улсын ерөнхий прокурорын орлогч, төрийн хууль цаазын шадар зөвлөх М.Чинбат, Монгол Улсын прокурорын ерөнхий газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Д.Чулуунбат, Авлигатай тэмцэх газрын дэд дарга Г.Азжаргал, мөн газрын Тамгын хэлтсийн дарга З.Баасанням, Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч Э.Анар, мөн банкны Санхүүгийн зах зээл, валютын газрын захирал П.Мөнхбаяр, Макро эдийн засгийн шинжилгээ, судалгааны хэлтсийн захирал Б.Цэнд-Аюуш, Монгол Улсын дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга С.Заяадэлгэр, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга Д.Мөнхзориг, Сонгуулийн ерөнхий хорооны Тамгын газрын дарга Д.Бат-Эрдэнэ, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн Ажлын албаны дарга Д.Ариунболд, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн Захиргаа, удирдлагын хэлтсийн дарга Г.Даваадалай, Шүүхийн сахилгын хорооны Захиргаа, удирдлагын хэлтсийн референт Б.Ариунжаргал, Нийслэлийн Засаг даргын Эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн асуудал хариуцсан нэгдүгээр орлогч Б.Мөнхбат, Гадаад харилцааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Л.Мөнхтүшиг, мөн яамны Санхүү, бүртгэлийн хэлтсийн дарга Б.Отгонцэцэг, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга И.Батхүү, мөн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ, Төрийн захиргаа, удирдлагын газрын дарга Б.Отгонцэцэг, Хөрөнгө оруулалтын бодлогын газрын дарга Б.Төгөлдөр, Шинжлэх ухаан, технологи, бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга А.Баярбаатар, Боловсролын яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Т.Ням-Очир, Аж

үйлдвэр, эрдэс баялгийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Б.Дашпүрэв, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч А.Даваажаргал, мөн яамны Нийгмийн хамгааллын бодлогын газрын дарга Ю.Оюунбилэг, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж, мөн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Ж.Дэлгэржаргал, Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн, Төсвийн зарлагын хэлтсийн дарга П.Бат-Эрдэнэ, Санхүүгийн хөрөнгийн удирдлагын хэлтсийн дарга Ш.Бат-Эрдэнэ, Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга Б.Ганзориг, Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга Л.Гантогтох, Батлан хамгаалах яамны Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга М.Мөнхбаяр, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Г.Болорсүх, Зам, тээврийн яамны Зам ашиглалтын хэлтсийн дарга Ч.Сугармаа, мөн яамны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Т.Сумъяа, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын дарга Б.Цэнгэл, Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын Тусламж, үйлчилгээний чанар, төлбөрийн хяналтын газрын дарга Г.Ариунсайхан, мөн газрын Эдийн засаг, төлөвлөлт, судалгааны хэлтсийн дарга Б.Батхуяг, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн Санхүүгийн бодлогын газрын дарга Ц.Зоригтбат, мөн компанийн Төслийн удирдлагын газрын дарга Б.Баярдаваа, “Эрдэнэс Тавантолгой” хувьцаат компанийн Санхүү, төлөвлөлт, төслийн газрын захирал Д.Эрдэнэбат нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Тэргүүн дэд дарга Ж.Бямбадулам, Хуулийн газрын дарга Ш.Хишигсүрэн, мөн газрын Эрх зүй, эдийн засаг, төсвийн дүн шинжилгээний хэлтсийн референт Д.Гэрэлт-Од, Хууль тогтоомж, бодлогын хэрэгжилтийн үнэлгээний газрын дарга Ж.Сайнхишиг, Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын Төсвийн байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Б.Гандулам, референт Г.Нарантуяа, С.Төрмөнх нар байлцав.

Хуулийн төслийн талаарх танилцуулгыг Сангийн сайд З.Мэндсайхан танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Батжаргал, Д.Пүрэвдаваа, Ө.Шижир, Б.Түвшин, Да.Цогтбаатар нарын тавьсан асуултад Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Б.Энхбаяр, Монгол Улсын Шадар сайд Т.Доржханд, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч З.Цэдэнжав, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн дарга Ж.Дэлгэрсайхан, Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч Э.Анар, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Тэргүүн дэд дарга Ж.Бямбадулам, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга И.Батхүү, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч А.Даваажаргал, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж, мөн яамны Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газрын дарга Б.Цэнгэл нар хариулж, тайлбар хийв.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслийн талаар Улсын Их Хурлын гишүүдээс гаргасан зарчмын зөрүүтэй саналын томьёоллоор санал хураалт явуулав.

Да.Цогтбаатар: 1.Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын байрны түрээсийг 36 тэрбум 105 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2
Татгалзсан: 5
Бүгд: 7

28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

2.Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын тээвэр, шатахууны зардлыг 11 тэрбум 204.9 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2
Татгалзсан: 5
Бүгд: 7

28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

3.Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын дотоод албан томилолтын зардлыг 5 тэрбум 246.5 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2
Татгалзсан: 5
Бүгд: 7

28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

4.Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын зочин төлөөлөгч хүлээн авах зардлыг 6 тэрбум 695.3 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2
Татгалзсан: 5
Бүгд: 7

28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

5.Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Баярмаагийн гаргасан, Төсвийн төслийн 2 дугаар хавсралтын УТ2703900002 төслийн кодтой Урандөш хүүхдийн зуслангийн амрагчийн байрны барилга, 100 ор, Хөвсгөл, Бүрэнтогтох сум, 2 тэрбум 173.3 сая төгрөг гэсэн төсөл, арга хэмжээг хасах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 1
Татгалзсан: 6

Бүгд: 7
14.3 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

6.Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуугийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын мэдээлэл, сурталчилгааны зардлыг 9 тэрбум 394.9 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу үг хэлэв.

Зөвшөөрсөн: 3
Татгалзсан: 4
Бүгд: 7
42.9 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

7.Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуугийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 15-д тусгагдсан Батлан хамгаалахын сайд, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайд нарын уран бүтээл хийлгэх зардлыг 361.3 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу үг хэлж, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 3
Татгалзсан: 4
Бүгд: 7
42.9 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

8.Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуугийн гаргасан, Төсвийн тооцооллын хавсралт 15-д тусгагдсан Гадаад харилцааны сайд, Шадар сайд, Гадаадын хөрөнгө оруулалт, худалдан авах ажиллагаа эрхэлсэн, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдуудын улс орноо гадаадад сурталчлах зардлыг 2 тэрбум 778.5 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу үг хэлж, Гадаад харилцааны яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга Л.Мөнхтүшиг тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2
Татгалзсан: 5
Бүгд: 7
28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

9.Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуугийн гаргасан, Монголын үндэсний олон нийтийн радио, телевизэд олгодог татаас болох 7 тэрбум 143 сая төгрөгөөр Сангийн сайдын шууд зардлыг бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу үг хэлэв.

Зөвшөөрсөн: 3
Татгалзсан: 4
Бүгд: 7

42.9 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

10.Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуугийн гаргасан, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн төсвийн багц дахь МОНЦАМЭ агентлагийн урсгал зардлыг 6 тэрбум 708.9 сая төгрөгөөр бууруулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу үг хэлж, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 2

Татгалзсан: 5

Бүгд: 7

28.6 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

11.Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Цогтбаатар, Ө.Шижир нарын гаргасан, 2027 онд санхүүжих дүн УТ2701011039 кодтой Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Сүхбаатар, Эрдэнэцагаан сум, 500 сая төгрөг, УТ2701011060 кодтой Иргэдэд төрийн үйлчилгээ үзүүлэх мэдээллийн төвийн барилга худалдан авах, Улаанбаатар, Баянзүрх, Чингэлтэй дүүрэг, 3 тэрбум 814.7 сая төгрөг, УТ270101079 кодтой Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Увс аймаг, Улаангом сум, 6 дугаар баг, 1 тэрбум төгрөг, УТ270101080 кодтой Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Говь-Алтай, Бигэр, Төгрөг, Цээл, Шарга сум, 4 тэрбум төгрөг буюу нийт 9 тэрбум 314.7 сая төгрөгөөр бууруулж, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн даргын тоног төхөөрөмжийн зардлыг 9 тэрбум 314.7 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлэх гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 1

Татгалзсан: 6

Бүгд: 7

14.3 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

Дэд хорооны хуралдаанаас гарах санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Да.Цогтбаатар Төсвийн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 14 цаг 43 минутад хэлэлцэж дуусав.

Дэд хорооны хуралдаанаар 1 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 1 цаг 48 минут үргэлжилж, 10 гишүүнээс 7 гишүүн хүрэлцэн ирж, 70.0 хувийн ирцтэйгээр 14 цаг 43 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫН ХЯНАЛТЫН
ДЭД ХОРООНЫ ДАРГА

ДА.ЦОГТБААТАР

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ
ГАЗРЫН ШИНЖЭЭЧ

Д.УЯНГА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 оны 10 дугаар сарын 21-ний өдөр,
Лхагва гараг
Төрийн ордон “Их эзэн Чингис хаан” танхим
12 цаг 55 минут.

ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫН ХЯНАЛТЫН ДЭД ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Да.Цогтбаатар: Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганы 10 дугаар сарын 21-ний өдрийн Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны хуралдаан эхэлж байна. Хуралдаанд хүрэлцэж ирсэн УИХ-ын гишүүд болон ажлын хэсгийн гишүүдийн энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая.

Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны гишүүдийн олонх хүрэлцэн ирж, дэд хорооны ирц 60 хувьтай бүрдсэн тул Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны 2026 оны 10 дугаар сарын 21-ний өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье. Өнөөдрийн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг танилцуулъя. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд ЗГ-аас 2026 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эдгээр хуулийн төслүүдийн гурав дахь хэлэлцүүлэг, санал, дүгнэлтээ Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлэх хуралдааныг хийх гэж байна. Дараагийн асуудал нь Гэрт ойрхон сургууль хамгийн сайн сургууль арга хэмжээний талаар Боловсролын сайдын мэдээллийг сонсож, асуулт асууж, хариулт авах гэсэн эдгээр асуудлууд байгаа.

Өнөөдрийн хуралдааныхаа ирцийг танилцуулчихъя. Жигжидийн Батжаргал, Даваахүүгийн Пүрэвдаваа, Хүрэлбаатарын Булгантуяа, Банзрагчийн Түвшин, Чинбатын Номин нарын гишүүд хуралдаандаа хүрэлцэн ирсэн байна.

Гэрт ойрхон сургууль хамгийн сайн сургууль асуулт, хариулт, хэлэлцэх асуудалтай холбоотойгоор Боловсролын сайд Энх-Амгалангаас хүсэлт ирүүлсэн. Энийг уншаад танилцуулаадахъя. Боловсролын сайд Энх-Амгалан миний бие 2026 оны 10 дугаар сарын 19-ний өдрөөс 10 дугаар сарын 27-ны өдрүүдэд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн албан айлчлалын бүрэлдэхүүнд оролцож, ХБНГУ-д томилолтоор ажиллах тул МУИХ-ын Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэгдэхээр товлөгдсөн Гэрт ойрхон сургууль хамгийн сайн сургууль арга хэмжээний талаарх мэдээллийг сонсох асуудлыг 7 хоногоор хойшлуулж өгөхийг хүсье гэдэг ийм албан хүсэлт ирсэн учраас энэхүү асуудлыг 7 хоногоор хойшлуулж байна. Хэлэлцэх асуудал дээр саналтай гишүүд байна уу? Алга байна. Хэлэлцэх асуудалдаа орёё.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн гурав дахь хэлэлцүүлгийг эхэлье.

Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбогдуулж хуралдаанд оролцож байгаа ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнийг танилцуулъя. Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүн манай сайд нар байх шиг байна, дуудаарай. Баттөмөрийн Энхбаяр Монгол Улсын сайд, ЗГХЭГ-ын дарга, Загджавын Мэндсайхан Сангийн сайд, Цэндийн Сандаг-Очир Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн сайд, Энхтайвангийн Бат-Амгалан Хот байгуулалт, барилга, орон

сууцжуулалтын сайд, Цагаанхүүгийн Идэрбат Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд, Чинбатын Номин Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны сайд, Бадрахын Найдалаа Эрчим хүчний сайд, Энхбаярын Батшугар Эрүүл мэндийн сайд, Лхагвын Цэдэвсүрэн Төрийн албаны зөвлөлийн дарга, Цэдэндорж Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч, Жамсрандоржийн Дэлгэрсайхан Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн дарга, Түдэвийн Жамбаажамц Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Жамбаажамц дарга байгаа юм уу? Ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд оролцож байгаа энэ дарга нар цагтаа ирэхгүй бол бусад чинь ирчихсэн хүлээгээд байгаа гэдгийг анхааралдаа авмаар байна.

Батмөнхийн Батдаваа Үндэсний статистикийн газрын дарга, Максимын Чинбат Монгол Улсын ерөнхий прокурорын орлогч, төрийн хууль цаазын шадар зөвлөх, Хүний эрхийн Үндэсний Комиссоос холбогдох төлөөлөл 2 хүн ирсэн байгаа, Сүнжид дарга албан ёсоор чөлөө авсан. Гаваасүрэнгийн Азжаргал Авлигатай тэмцэх газрын дэд дарга, Содномцэрэнгийн Заяадэлгэр Монгол Улсын Дээд шүүхийн Тамгын газрын дарга, Доржсүрэнгийн Бат-Эрдэнэ Сонгуулийн ерөнхий хорооны Тамгын газрын дарга, Доржсүрэнгийн Мөнхзориг Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гүйцэтгэх нарийн бичгийн дарга, Жалбажавын Бямбадулам Улсын Их Хурлын Тамгын газрын тэргүүн дэд дарга, ирчихсэн байна. Намжилдоржийн Энхбаяр Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гишүүн, Энхболдын Анар Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дашживаагийн Ариунболд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн Ажлын албаны дарга, хошууч генерал, Галбадраагийн Даваадалай Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн Захиргаа удирдлагын хэлтсийн дарга, Дамдины Чулуунбат Монгол УЕП-ын туслах прокурор, Хэрэг эрхлэх газрын дарга, Загараагийн Баасанням АТГ-ын Тамгын хэлтсийн дарга, Дэлгэрийн Энхболд Үндэсний аудитын газрын Гүйцэтгэлийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор, Даваасамбуугийн Баярсайхан Үндэсний аудитын газрын Тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор.

Лханаажавын Мөнхтүшиг Гадаад харилцааны яам Төрийн нарийн бичгийн дарга /ТНБД/, Идэшийн Батхүү Эдийн засаг, хөгжлийн яамны ТНБД, Мижиддоржийн Санжаадорж Сангийн яамны ТНБД-ын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч, Санжаадорж дарга байгаа юу? Сангийн сайд ороод ирсэн. Төмөр-Очирын Ням-Очир Боловсролын яамны ТНБД, Буриадын Дашпүрэв Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яамны ТНБД, Адьяасүрэнгийн Даваажаргал Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны ТНБД-ын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч, Даваажаргал дарга байгаа юм уу? Болдын Цэнгэл Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын дарга, Цэнгэл дарга мэдэгдсэн тийм ээ, Монгол Улсын хамгийн их хөрөнгөтэй дарга маань хаачив? Пүрэвдоржийн Мөнхбаяр Монголбанкны Санхүүгийн зах зээл, валютын газрын захирал, Болд-Эрдэнийн Цэнд-Аюуш Монголбанкны Мөнгөний бодлого, судалгааны газрын Макро эдийн засгийн шинжилгээ, судалгааны хэлтсийн захирал, Балжиннямын Мөнхбат Нийслэлийн Засаг даргын Эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн асуудал хариуцсан 1 дүгээр орлогч, Сэр-Одын Энхбаатар Үндэсний аудитын газрын Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер, Пүрэв-Очирын Амарсанаа Үндэсний аудитын газрын Санхүүгийн аудитын газрын ахлах аудитор, Нямсүрэнгийн Өлзийханд Үндэсний аудитын газрын Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор, Батхишигийн Мөнх-Эрдэнэ Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга, Бадарчийн Отгонцэцэг Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Төрийн захиргаа, удирдлагын газрын дарга, Батжаргалын Төгөлдөр Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Хөрөнгө оруулалтын бодлогын газрын дарга, Адьяасүрэнгийн Баярбаатар Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Шинжлэх ухаан, технологийн бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга, Жамъяншаравын Дэлгэржаргал Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга, Чойгүнсэнгийн Чимидсүрэн Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга, Чимидсүрэн даргыг дуудаарай.

Маждаагийн Мөнхбаяр Батлан хамгаалах яамны Бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга, бригадын генерал, Юрагийн Оюунбилэг Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Нийгмийн хамгааллын бодлогын газрын дарга, Гэр бүл, нийгмийн хамгааллын яамнаас хүн байгаа юм уу? Энэ даргыг нь дуудаарай. Ганхуягийн Болорсүх ХХААХҮЯ-ны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга, ХААЯ хүнийг нь дуудъя. Болдын Отгонцэцэг ГХЯ-ны Санхүү, бүртгэлийн хэлтсийн дарга, Чадраабалын Сугармаа Зам, тээврийн яамны Авто замын бодлого, зохицуулалтын газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч бөгөөд Зам ашиглалтын хэлтсийн дарга, байгаа юм уу? Төмөрбаатарын Сумъяа ЗТЯ-ны Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч, Бадарчийн Ариунжаргал Шүүхийн сахилгын хорооны Санхүү, төсөв, хөрөнгө оруулалт хариуцсан референт, ерөнхий нягтлан бодогч, Пүрэвдоржийн Бат-Эрдэнэ Сангийн яамны Төсвийн зарлагын хэлтсийн дарга, Шаравын Бат-Эрдэнэ Сангийн яамны Санхүүгийн хөрөнгийн удирдлагын хэлтсийн дарга, Булганхүүгийн Ганзориг Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга, Лувсандоржийн Гантогтох Сангийн яамны Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга, Ганболдын Ариунсайхан Эрүүл мэндийн даатгалын ерөнхий газрын Тусламж, үйлчилгээний чанар, төлбөрийн хяналтын газрын дарга, Болдоогийн Батхуяг ЭМД-ын ерөнхий газрын Эдийн засаг, төлөвлөлт, судалгааны хэлтсийн дарга, байгаа юу Батхуяг дарга? Цэвээнжавын Зоригтбат Чингис хаан Баялгийн сан нэгдлийн Санхүүгийн бодлогын газрын дарга, Баярсайханы Баярдаваа Чингис хаан Баялгийн сангийн нэгдэл компанийн Төслийн удирдлагын газрын дарга, Доржийн Эрдэнэбат Эрдэнэс Тавантолгой компанийн Санхүү, төлөвлөлт, төслийн газрын захирал. Энэ дутуу хүмүүсээ гүйцээж дуудъя. Баттөмөрийн Энхбаяр сайд. ЗГ-ын хурал дууссан юм уу, дуусаагүй юм уу? Саяын дутуу байсан дарга нарыг дуудъя. Сайд нар ЗГ-ын хуралдаантай учраас дундуур нь орж гараад ирэх байх гэж найдаж байна.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн талаарх танилцуулгыг Сангийн сайд Загджавын Мэндсайхан танилцуулна. Мэндсайхан сайдын микрофон.

3.Мэндсайхан: Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн бодлогын хүрээнд цалинг үнийн өсөлттэй уялдуулан нэмэгдүүлж, боловсрол, эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулахын зэрэгцээ орон сууц, эрчим хүч, ХАА үйлдвэрлэл, боомт, инженерийн дэд бүтэц болон авто зам, логистикийн тулгамдсан асуудлыг үе шаттай шийдвэрлэхэд төсвийн нөөцийг төвлөрүүлнэ. Дээрх бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ нөөцийг зайлшгүй шаардлагатай, бодит, үр өгөөжтэй арга хэмжээнд төвлөрүүлж, үр ашиг багатай зардлыг хязгаарлах, хэрэгжиж байгаа бодлого, хөтөлбөрийн үр дүн, өгөөжийг сайжруулах зарчим баримталсан болно.

Төсвийн тогтвортой байдлыг алдагдуулахгүйгээр нэн тэргүүнд шийдвэрлэх шаардлагатай асуудлыг эрэмбэлэн дараах бодлого, арга хэмжээг 2027 оны төсөвт тусгалаа. 1 дүгээрт, иргэдийн бодит орлого, худалдан авах чадварыг хамгаална. Сарын 792 мянган төгрөг хүртэлх цалингийн орлогыг татвараас чөлөөлж, гарааны бизнес эрхэлж байгаа байгууллагуудын ажилтнуудад НДШ-ийн хөнгөлөлт үзүүлнэ. Эдгээр өөрчлөлтийн үр дүнд 1 сая орчим иргэн татвар, НДШ-ийн ачааллыг нийт 1 их наяд төгрөгөөр бууруулна. Мөн 2027 оны 2 дугаар улирлаас төрийн үйлчилгээний албан хаагчдын үндсэн цалингийн сүлжээг 10 хувиар, төрийн захиргаа, төрийн тусгай албан хаагчдын цалингийн сүлжээг 20 хувиар тус тус нэмэгдүүлэхээр тооцож, 211.6 мянган албан хаагчийг хамруулан нийт 887.1 тэрбум төгрөгийг төсөвт нэмэлтээр тусгалаа.

2 дугаарт, эрүүл мэнд, боловсролын чанар, хүртээмжийг сайжруулна. Ахмад настан болон зорилтот бүлгийн иргэдийн эмийн зардлын ачааллыг бууруулж, түгээмэл өвчний эмийн хамтын төлбөрөөс бүрэн чөлөөлнө. Ингэснээр хөнгөлөлттэй эм авахад зарцуулдаг 79 тэрбум төгрөгийг өрхийн орлогод үлдээнэ. Эрүүл мэндийн салбарт 1.5 их наяд төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 165 төсөл хэрэгжүүлж, 2027 онд 414.7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийнэ. Боловсролын салбарт сургалтын орчин, чанар, хүртээмжийг сайжруулахад хөрөнгө оруулалтыг чиглүүлж, Ухаалаг ногоон сургууль хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ. Мөн бүс бүрд олон улсын хөтөлбөртэй сургууль, төрөлжсөн ахлах сургууль, дотуур байрны хүртээмжийг нэмэгдүүлж, үргэлжилж буй сургууль, цэцэрлэгийн төслүүдийг дуусгахад санхүүжилтийг төвлөрүүлнэ. Ингэснээр боловсролд хөрөнгө оруулъя бодлогын хүрээнд нийт 3 их наяд төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 356 төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлж, 2027 онд 1.4 их наяд төгрөгийн санхүүжилт олгохоор төлөвлөж байна.

3 дугаарт, ЗГ-ын өрийн бодлого, стратегийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ. ЗГ-ын өрийн гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулж, дотоод үнэт цаас гаргалтыг нэмэгдүүлэх, өрийн баталгаа, орон нутгийн үнэт цаасыг стратегийн хязгаарт нийцүүлж, дэд бүтэц, эрчим хүчний томоохон төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ. Ингэснээр ЗГ-ын өрийн үлдэгдлийг ДНБ-д эзлэх хэмжээ 26 онд 44.5 хувь, 2027 онд 49.6 хувьтай тэнцэхээр байгаа нь хуульд заасан өрийн тусгай шаардлага болон дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд туссан хязгаарыг хангаж байна.

4 дүгээрт, Оюу толгой /ОТ/ төслөөс Монгол Улсын хүртэх өгөөжийг нэмэгдүүлнэ. Хувь нийлүүлэгчдийн зээлийн хүүг софр /SOFR/ дээр нэмэх 6.5 хувиас софр /SOFR/ дээр нэмэх 4 хувь болгон бууруулж, зээлийн нөхцөлийг дахин хянах хугацаагаа 7 жилээс 3 жил болгон богиносгохоор тохиролцохдоо Монгол Улсад төслөөс ногдох нийт өгөөжийн 53 хувьд хүргэх, бодит өгөөжийг үе шаттай нэмэгдүүлэх хэлэлцээний үндсэн зорилго юм. ОТ төслийн төрийн эзэмшилд ногдох ногдол ашгаас 2027 онд 3 их наяд төгрөгийг төсөвт төвлөрүүлэхээр төсөөлж, үүнээс 2 их наяд төгрөгийг нийгмийн болон суурь дэд бүтцийн тулгамдсан хүндрэлийг үе шаттай шийдвэрлэхэд чиглүүлнэ. Үлдэх хэсгийг Үндэсний баялгийн сангийн хуримтлалын санд төвлөрүүлнэ.

5 дугаарт, Төсвийн хөрөнгө оруулалтын хэрэгжилт, хэрэгцээ, шаардлага, ашиглалт, хүчин чадал, нийгэм, эдийн засгийн үр өгөөжид үндэслэн эрэмбэлнэ. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төсөлд төсвийн хөрөнгө оруулалтаар нийт 10 их наяд төгрөг буюу гадаад зээл, тусламжийн ашиглалтын хүрээнд 4.2 их наяд төгрөг, улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 3.8 их наяд төгрөг, ОТ-н ногдол ашгийн хүрээнд 2 их наяд төгрөгийг санхүүжүүлэхээр төлөвлөсөн болно. Дээрх төслүүдийн 67 хувь буюу 6.7 их наяд төгрөгийг үргэлжлэн хэрэгжих төсөлд, 33 хувь буюу 3.3 их наяд төгрөгийг шинээр хэрэгжих төсөл, арга хэмжээнд санхүүжүүлэх бөгөөд 1101 төслийг 2027 онд хэрэгжүүлж дуусахаар төлөвлөлөө. Түүнчлэн 2027 онд 10 их наяд төгрөгийн санхүүжилт хийгдсэнээр иргэдийн амьдралын чанарыг сайжруулах, эдийн засгийн өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх, бүсүүдийн хөгжлийн саадыг арилгах бөгөөд 94 сургууль, 49 цэцэрлэг, 36 эмнэлэг, 42 дотуур байрыг ашиглалтад оруулж, 375 километр авто замын барилгын ажлыг 2027 онд хэрэгжүүлнэ. Мөн 5 боомтын бүтээн байгуулалтын ажлыг үргэлжлүүлж, 2 боомтын барилгын ажлыг шинээр эхлүүлэхийн зэрэгцээ газрын тос боловсруулах үйлдвэрийн бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлснээр 110 мянган ажлын байрыг хадгалж, 23.5 мянган ажлын байр шинээр бий болох боломж бүрдэнэ.

Дэд хорооны дарга, эрхэм гишүүд ээ, Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027

оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл болон дагалдах хууль тогтоомжийг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг хүсье.

Да.Цогтбаатар: Сангийн сайдад баярлалаа. Хууль санаачлагч болон Монгол Улсын Ерөнхий аудитораас асуух асуулттай гишүүд нэрээ өгнө үү? Энд ажлын хэсэг дээр Тогмидын Доржханд сайд, Шадар сайд Доржханд сайдыг дуудъя, Засгийн газрын хурал тарчихсан юм биш үү? Энхбаяр сайд нь явж байна, Байнгын хороон дээр санал гаргах гэж байгаа гээд явж байна. Доржханд сайдыг дуудъя. Асуух асуулттай гишүүд нэрсээ өгье. Түвшин гишүүн асуух уу? Лодойсамбуу гишүүн, Пүрэвдаваа гишүүн асуух уу? Баярмаа гишүүн асуух асуулт байгаа юу? Батжаргал дарга. Пүрэвдаваа гишүүнээр тасаллаа. Ганзориг гишүүн асуулттай юу? Гишүүд асуулт асууна. Батжаргал гишүүний микрофоныг өгье.

Ж.Батжаргал: Гишүүдийнхээ энэ өдрийн амар амгаланг айлтгая. 2027 оны төсвийн гурав дахь хэлэлцүүлэг явж байна. ЗГ-аас өргөн баригдаад ороод ирчихсэн төсвийг төсвийн ажлын хэсэг, холбогдох Байнгын хороонууд өнөө эрхлэх асуудлынхаа хүрээн дэх асуудлуудаараа хэлэлцүүлгүүд яг явж байна. Тийм учраас төсвийн асуудал дээр төсөл өргөн баригчаас тодруулмаар юмнууд байгаад байгаа. Бид хэд төсвийн тодотгол батлахдаа тодорхой зардлуудыг зохицуулалт хийгээд нэмэгдүүлээд тооцчихсон. Энэ дотор хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийнхээ халамжийн тэтгэвэр, асаргааны мөнгө энэ тэр гээд энэ мөнгөнүүдийг нэмэгдүүлчихсэн, 2027 оны төсөв дээр дагаж орж ирэх нөлөөлөл байгаа. Үүний тооцоолол, судалгааг холбогдох яам, Сангийн яам ямархуу байдлаар харж байна вэ? Энэ дээр ямар тооцоолол, асуудлууд байна вэ гэж нэг ийм зүйл байна.

2 дахь зүйл нь бид хэд ЗГ-аас өргөн бариад орж ирсэн төсвүүд дээр ажиллаад, салбаруудынхаа урсгал зардал талаас бууруулж болох ёстой зардал нь энэ гээд нэг баахан зардлууд бууруулсан. Би бодоод байгаа юм, 2024, 2025 онуудад төсөв батлахдаа нэлээн өндөр, өндөр хувиар бууруулаад яваад байсан. Тэгээд энэ төр жаал орон тоо, бүтэцтэй, жаал цалингийн сантай, тэгээд үйл ажиллагаа явуулах гэхээр зэрэг үйл ажиллагааных нь зардал тал дээр нэлээн асуудал үүсчихсэн байгаад байгаа болов уу гэж бодоод байгаа. Мэдээж холбогдох Байнгын хороонууд дээр манай гишүүд судалж, тооцож үзээд ийм, ийм зүйлүүдийг ингэж бууруулах ёстой гэдэг санал юмнууд гарч ирнэ, ойлгомжтой. Тэгээд энэ төр чинь өмнөө тавьсан тэр зорилтоо хэрэгжүүлэх бололцоо, боломж үлдэх нь үү? Энэ дээр та хэд ямар тооцоолол, судалгаатай байна вэ? Өмнөх Байнгын хороонуудаар яригдсан асуудлууд дээр анхаарал хандуулж, тэнд гарсан санал, онол юмнуудыг ямархуу байдлаар судалж байна вэ?

Сая төсвийн тодотгол дээр иймэрхүү харилцан мэдээлэл гэдэг юм уу, бодит мэдээллүүдийн хомсдолоос үүдэлтэй тодорхой асуудлууд үүссэн шүү дээ, би тэгж харж байгаа. Тэгэхээр энэ дээр энэ юмнуудаа, манай орж ирсэн ажлын хэсгийн энэ олон дарга нар, гишүүд юмнуудаа их тодорхой ярих ёстой шүү. Тэгээд бүрхэгдүү байлгаж байгаад шийдэл нэлээн явчихсан хойно янз бүрийн асуудал үүсгээд байдаг энэ юмаа яана гэж ингэж тооцоолж байгаа вэ гэдэг нэг ийм зүйл байна. Ийм 2 зүйл дээр нэг тодорхой хариулт аваадахъя.

3 дахь зүйл нь нийгэм ч тэр, Их Хурлын гишүүдийн дунд ч тэр, төрийн өмчтэй компаниудын засаглалыг сайжруулахтай холбоотой хууль батлагдаад, төрийн өмчтэй компаниуд ашигтай ажилласан бол төрд ногдож байгаа ногдлынхоо 34 хувийг баялгийн сан руугаа хийгээд, үлдсэнийг нь төсөв рүүгээ татах тухай ийм шийдэл байгаад байгаа юм. Энэ 2026 оны төсвийн хуулийн өөрчлөлт дээр 1.2-ыг билүү би дайчилсан санагдаж байна, одоо 3.5 орж ирээд байгаа. Энэ суурь тооцоолол юмнууд нь өнөөдөр ямар хэмжээний асуудал, энэ нэгдэл.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Нэмж авах уу? Асуултаа, хариултаа авчих уу, хэн хариулах вэ? Сангийн сайдын микрофоныг өгье.

3.Мэндсайхан: Батжаргал гишүүний асуултад хариулъя. Төсвийн хэлэлцүүлгийн явцад гишүүд маань зарчмын зөрүүтэй санал гаргах, хөрөнгө оруулалтыг танах, шинээр хөрөнгө оруулалт нэмэх гээд ийм зарчмын зөрүүтэй санал гаргах эрх нь байгаа. Гэхдээ сая 2026 оны төсвийн тодотголоор бид нар халамжийн тэтгэмжийг нэмсэн байгаа, Баясгалан гишүүн санал гаргаад 4 тэтгэмжийг нэмсэн, энэний нөлөөлөл 2027 он дээр нэлээн өндөр дүнтэй орж ирж байгаа. Яагаад гэхээр энэ чинь 8 сарын 20-нд тодотголоо өргөөд, 8 сарын 30-нд төсвийн хуулиа өргөн барьчихсан 27 он. Тэгээд тодотголоор энэ асуудал маань зардал танаж, энэ асуудлыг шийдвэрлэсэн учраас 27 оны төсөв дээр орж ирж байгаа нөлөөлөл нь 107 тэрбум төгрөг байгаа. Тэгэхээр гишүүд маань хөрөнгө оруулалт, элдэв зардлыг танаж өөр юманд шийдэхээсээ илүүтэй энэ хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ялангуяа энэ халамжийн тэтгэмжийг 107 тэрбум төгрөгийн асуудлыг эхний эрэмбийн хүрээнд авч үзээсэй гэж би хүсэхээр байна.

Улсын төсвийг сүүлийн 3 жилийн хугацаанд эхний удаад 2 их наядаар, дараа нь 1 их наядаар гээд энэ урсгал зардлыг бид нар маш их танаж байгаа, та бүгд маань өөрсдөө төсвийн бүтцээ хараад үзээрэй. Урсгал зардал бол нийт зардлын цалин хөлс, НДШ бол урсгал зардлынхаа бараг 63, 64 хувийг эзэмшиж байгаа юм. Тэгээд үлдэж байгаа дээр нь төрийн захиргааны байгууллага, орон нутгийн ААН-үүд, төрийн үйл ажиллагаа явуулах зардлууд маань нэлээн тийм дутагдсан гэхэд хаашаа юм, энэ хамгийн байж болох бага түвшинд л тавьсан байгаа. Тэгэхээр урсгал зардлыг танана гэдэг бол маш хүндрэлтэй байгаа. Би зүгээр шаардлагатай гэвэл энэ дээр нэг юу үзүүлчихвэл зүгээр байна, зардлын задаргааг харчихвал гишүүд маань нэгдсэн нэг ойлголт авчих болов уу гэж бодож байна.

Ногдол ашгийн хувьд Эрдэнэс Монгол дээр энэ буюу орлого төвлөрүүлэгч, ногдол ашиг төвлөрүүлэгч нь Баялгийн сангийн хуулиараа Эрдэнэс Монгол байгаа. Эрдэнэс Монгол дээр хуулиараа 34 хувийг нь хуримтлалын сан руу хийгээд, үлдсэн 66 хувийг нь тэнд төсөл, хөтөлбөр хийгээд, төсвийн гадуур явж байгаа энэ хөрөнгө оруулалтыг л улсын төсөв дээр татаж оруулж ирж байгаа. Тэр 3.5 их наядын бүрдлийг нь ЭТТ-ных, Эрдэнэс баялгийн сангийнхан, Чингис хаан баялгийн сангийнхан хариулчих нь зөв байх.

Да.Цогтбаатар: Пүрэвдаваа гишүүн.

Д.Пүрэвдаваа: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. 3 асуулт байна. Эхнийх нь энэ сүүлийн өдрүүдэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл /ХМХ/-ээр яваад байгаа энэ хэвлэлийн байгууллагуудад их хэмжээний мөнгөн гэрээ хийдэг, дээрээс нь энэ хэвлэл мэдээллээр мэдээллийн ил тод байдлыг хангах ёстой үндсэн үүргээ биелүүлэхгүй хаалтын гэрээ хийдэг, дээрээс нь хязгаарлагдмал орчинд үйл ажиллагаа явуулж байна, бүх нийтэд нь дэмжиж өгөхгүй байна гэсэн ийм мэдээнүүд сошиал платформоор яваад байна, энэ дээр аудитын байгууллага хэрхэн ажилладаг юм бэ?

Миний ойлгож байгаагаар бол энэ төрийн өмчит үйлдвэрийн газруудаар дамжуулж гэрээ хийдэг, төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар гол төлөв бусдаар гүйцэтгүүлэх гэдэг зардал дээрээ суулгаж энэ хэвлэлийнхэнтэй гэрээ хийдэг юм шиг байгаа юм. Мэдээж хэвлэл мэдээлэл бол заавал төрийн тодорхой хэмжээний үйл ажиллагааг олон нийтэд хүргэх нь зүйтэй байх, гэхдээ энэ хянагддаг байх ёстой зардал, хянагддаг байх ёстой зардлын төрөл байх гэж бодож байна. Тэгэхээр энэ дээр аудит хэрхэн хяналт тавьдаг юм, дээрээс нь ямар, ямар хэдэн удаагийн аудит орсон юм, ямар үр дүн гарсан юм, ямар

хариуцлага тооцогдсон юм гэдгийг та бүхэн маань нэг ил тод хэлж өгнө үү гэж хэлмээр байна.

2 дугаарт Монголбанкнаас асууя, инфляц өдрөөс өдөрт нэмэгдэж байгаа. Төрийн зардал нэмэгдэх тоолонд мөнгөний ханш унаж байна гэж ард иргэд ойлгож байгаа. Тэгэхээр Монголбанкны мөнгөний нийлүүлэлт хэд байгаа юм бэ, 2027 онд хэр хэмжээний мөнгө энэ зах зээлд нэмж нэвтрүүлэх юм бэ? Өнгөрсөн жил бол 2026 онд 15 хувиар нэвтрүүлнэ гэдэг ийм зүйл, төсөл оруулж ирж байсан санагдаж байна. Тэгэхээр мөнгөний үнэ цэн 27 онд хэдээр унах юм бэ? Монголбанкны хуримтлагдсан алдагдал 7 их наяд байсан гэж санагдаж байна. Энэ 7 их наядынхаа асуудлыг, хариуцлагын тогтолцоог нь хэн дээр тавьсан юм бэ? Яг энэ алдагдлынхаа асуудлыг ямар үе шаттайгаар залруулах төлөвлөгөө, стратеги байгаа юм бэ, бодлого байгаа юм бэ гэдгийг Монголбанкнаас асууя?

3 дахь нь хүний хөгжлийн индекс гэдэг нэг асуудал байдаг. Дэлхий даяараа энэ ДНБ өсөх, төсөв өсөх тоолонд амьдралын чанар өсөхгүй байна. Ялангуяа Монголд бол энэ маш ихээр ажиглагдаж байгаа. Олон улсад бол Энэтхэг, Бразил гэх мэтийн улсууд ДНБ нь өссөн хэдий ч иргэдэд тэр нь наалддаггүй. Тэгэхээр энэний эсрэг бүр нэлээн том судлаачид гаргаад, хүний хөгжлийн индексийн уялдааг ярьдаг. Надад орж ирсэн мэдээллээр манай төсөв 10 жилийн өмнө байхад хүний хөгжлийн индекс 0.74 дээрээ л байсан, 10 жилийн дараа ч гэсэн яг адилхан хүний хөгжлийн индекс нь өсөөгүй, төсөв нь өссөн, энэний уялдаа холбоо, энэ дээр стратегийн бодлого яг бичиг баримттай яриарай, материаллаг, тэрнээс тунхгийн шинжтэй, танин мэдэхүйн шинжтэй асуудлыг асуумааргүй байна. Энэ 3 асуудал дээр хариулт авъя.

Да.Цогтбаатар: Аудитын газар 2 номер, дараа нь Монголбанк 6 номер луу сууж байх уу?

3.Цэдэнжав: Цэдэнжав Үндэсний аудитын газар, Пүрэвдаваа гишүүний асуултад хариулъя. Төрийн аудитын байгууллагаас жил бүр Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлд хийж байгаа аудитын дүнгээр энэ хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой асуудлыг авч үзэж байгаа. Тухайлбал 2025 оны төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын дүнгээр бид нар энэ хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой зардлын гүйцэтгэлээр судалгаа гаргаж, Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хороонд өгсөн байгаа. Төрийн аудитын байгууллагаас тухайлбал 2021-ээс 2025 онуудын санхүүгийн тайлангийн аудитын дүнгээс үзвэл нийт 8.8 тэрбум төгрөгийн 104 аудитын шийдвэрийг энэ хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой асуудлаар гаргасан ийм дүнтэй байна.

Бид энэ төсвийн гүйцэтгэлд хийж байгаа аудитын нийцлийн, хууль тогтоомжийн нийцлийн байдалд хийсэн дүнгээр жил бүр энэ хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой асуудлаа шилэн дансанд мэдээлж байх ёстой гэдэг асуудлыг тавьж байгаа, 2025 онд тухайлбал 14 албан шаардлагыг өгсөн байгаа. Ингээд аудитаар илэрч байгаа зөрчил нь төсөв төлөвлөгөөндөө тусгаагүй байх, зориулалтын бус зардал гаргах, худалдан авалтыг зохих журмын дагуу зохион байгуулахгүй байх, шууд гэрээ байгуулах, гэрээгээ дүгнээгүй, контент болон бусад хөрөнгийн бүртгэл, ашиглалтад тавих хяналт суларсан зэрэг зөрчлүүдийг гаргасан. Төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүрээрээ бид нар судалгааг гаргаад бэлэн болгосон байгаа. Өмнөх онуудын 5.3 тэрбум төгрөгийн 58 шийдвэр бүрэн хэрэгжсэн байгаа, энэ 8.8-аас, одоо 3.4 тэрбум төгрөгийн 46 шийдвэр хэрэгжээгүй. Бид нар төсвийн ерөнхийлөн захирагч бүртэй энэ аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн талаар уулзаж хамтарч ажиллаж байгаа. Энийг хэрэгжүүлэхийн төлөө ажиллана, судалгаа байгаа, гишүүнд өгч болно, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Монголбанк 5 номер.

Э.Анар: Монголбанк Анар, гишүүний асуултад хариулъя. Монголбанкны хуримтлагдсан алдагдал 2012 оноос хойш нийт 6.9 их наяд төгрөгийн хуримтлагдсан алдагдал байна. Хуримтлагдсан алдагдлын гол хүчин зүйл, нөлөө үзүүлж байгаа нь болохоор Төв банкны үнэт цаасны хүүгийн зардал, дээрээс нь Хятадын Ардын банкны хүүгийн зардал, дээрээс нь мөн 12 оноос хойш хэрэгжсэн дэд хөтөлбөр, квази-фискал /quasi-fiscal/ хөтөлбөрүүдэд санхүүжүүлсэн санхүүжилтийн энэ үлдэгдэл, дээрээс нь урт хугацаат болон банкнуудтай хийсэн богино болон урт хугацаат своп /swap/ хэлцлийн зардлууд гэсэн үндсэн зардлууд байгаа юм. Энийг ерөнхийдөө бид нарын хувьд яах вэ, хуулийн хүрээнд Төв банкны алдагдлыг хууль, өнөөдрийн байгаа хуулиар бол Төв банкны алдагдлыг УИХ-аар шийдвэрлэж ЗГ-ын.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Шууд тодорхой яривал зүгээр байна, 5 номер, одоо хэдэн минутад багтааж ярих юм, 2 асуулт үлдчих шиг боллоо. Би хугацааг чинь энэчээнээс тавьж өгөх гээд байна, тэгэхгүй бол нэг минут гээд дуусчхаад байгаа байхгүй юу. Хэдэн минут? 2 минут 5 номер.

Э.Анар: Алдагдлыг хуулийн хүрээнд ЗГ-ын үнэт цаасаар Төв банкны алдагдлыг хаана гэсэн зохицуулалт байгаа. 2027 оны үндсэн чиглэлд мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэлд бид нар энэ алдагдлыг шат дараатайгаар буюу он онд нь ингээд 30 он хүртэл бууруулахаар ийм төслийг өргөн барьсан байгаа. Тэгэхээр зэрэг хэрвээ төсөл өргөн баригдаад, хэрвээ батлагдвал яг ийм хуваарийн дагуу Монголбанкны алдагдлыг ингээд багасгаад явна гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй байгаа юм.

Мөнгөний нийлүүлэлтийн хувьд ер нь яах вэ, энэ оны сүүлийн жилүүдийн хувьд, сүүлийн саруудын хувьд 25 орчим хувийн өсөлттэй байгаа, нийт М2 бол 56 орчим их наяд төгрөгийн М2-ын хувьд ийм өсөлттэй байна. Ер нь 27 оны мөнгөний нийлүүлэлтийг сааруулах төлөвтэй байгаа, 8 сарын байдлаар, өсөлтийг яах вэ 25 хувь гэж бид нар энэ онд үзэж байгаа, ирэх жилийн хувьд яах вэ 15 орчим хувьд цэвэр актив байх болов уу гэсэн тийм төлөвлөгөө байгаад байгаа юм. Тэгээд мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэл дээр иймэрхүү байдлаар оруулсан байгаа, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Нөгөө сайн ярьдаг инфляцдаа хариулна та, 1 дүгээр асуулт инфляц. 5 номер.

Э.Анар: Инфляцын хувьд 3 дугаар улирлын байдлаар 12.9 хувь байгаа. Энэ дээр мэдээж үндсэн нөлөөлж байгаа нь болохоор эрэлтийн шинж чанартай буюу шатахуун, мөн дээрээс нь махны нөлөөлөл бол бараг 50-иас дээш хувийг инфляцад нөлөөлж байна.

Да.Цогтбаатар: Хүний хөгжил, нийгмийн хамгааллын яам, түрүүн нэг дарга нь ирээгүй байсан. Аубакир сайд байна уу? 1 дээр суух юм уу, наанаа нэг зай олоод суучихвал. 1 номер, нэр, албан тушаалаа хэлээд асуултад хариулъя.

А.Даваажаргал: Пүрэвдаваа гишүүний асуултад хариулъя, Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны ТНБД Даваажаргал. Хүний хөгжлийн индексийг манай улс 1990 оноос хамгийн анх тооцож эхэлсэн. Тэгээд Хүний хөгжлийн индексийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага /НҮБ/-аас хөгжлийн хөтөлбөрөөс тооцож гаргаж байгаа, 1990 онд манайх 0.596 орчим индексийн үнэлгээтэй үнэлэгддэг байсан бол өнөөдрийн байдлаар 0.793 орчим үнэлгээтэй, тэгээд дэлхийн 196 орноос 102-т эрэмбэлэгдээд явж байгаа. Хүний хөгжлийн индексийг үзүүлэлтийн 3 гол хүчин зүйлээр хэмжиж байгаа, 1 дүгээрт нь дундаж орлого, амьжиргааны амьдралын наслалт, 3 дахь нь эрүүл мэндтэй холбоотой энэ асуудлаар ингээд Хүний хөгжлийн индексийн үзүүлэлтийг хэмжиж байгаа.

Тэгээд сүүлийн 3 жилийн хугацаанд бол энэ байрнаасаа манайх хөдлөөгүй байгаа. Гэхдээ яг үндсэн чанарын үзүүлэлтээр байвал.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: 1 минут нэмье.

А.Даваажаргал: Үндсэн чанарын үзүүлэлтээрээ бол Ази тивдээ бол нэлээн дээгүүр байр эзэлдэг. Дэлхийд Швейцар, Норвег зэрэг улсууд сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 1 дүгээр байрыг тогтмол эзлээд явж байгаа. 0.7-гоос 0.8 хувьд бол хүний хөгжлийн индекс өндөр түвшинд үнэлэгддэг. Тэгэхээр манайх бол 0.747 орчимд үнэлэгддэг санагдаж байна. Тэгэхээр ер нь бол сайн үзүүлэлттэй гэдэг энэ ангилалдаа багтаад явж байгаа.

Да.Цогтбаатар: Пүрэвдаваа гишүүн тодруулъя. Тэрнээс өмнө 5 номер дахиад нэг хариулаадхаач. 2030 он болтол Монголбанкны 7 их наядын алдагдал буюу энэ 6.10-ны хэдийг ямар эх үүсвэрээс бууруулах вэ? Тэрийгээ нэг хэлчхээд, тэгээд тодруулга асуултаа асууя.

Э.Анар: Гишүүний асуултад хариулъя. Ер нь Монголбанкны 27 оны мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэлд Төв банк 26-аас 30 он хүртэл дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө баталсан. Тэгээд энэ төлөвлөгөө баталсны хүрээнд бид нар жил болгон ойролцоогоор 1 их наяд төгрөгөөр бууруулъя, 1 их наяд төгрөгийн бонд гаргаж бууруулъя гэсэн ийм саналыг дэвшүүлж байгаа. Тэгээд энэ нь хэрвээ хэрэгжээд явбал 30 он гэхэд бууруулах ийм төлөвлөгөөтэй байгаа. Засгийн газрын тусгай бонд гэсэн санал оруулсан байгаад байгаа юм.

Да.Цогтбаатар: Сангийн сайд нэмэлт тайлбар.

З.Мэндсайхан: Гишүүддээ нэг мэдээлэл өгөх гээд байгаа юм. Энэ Монголбанк бүр танай Ерөнхийлөгч ер нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгч болчихсон юм шиг байна лээ. Би тэгж бодож байгаа, тэр Ерөнхийлөгчдөө очиж хэлээрэй. Сая хэллээ шүү дээ, Монголбанк 7.5 их наядын алдагдлаа жил бүр 1.5 их наядын бонд гаргуулаад энийгээ хаана гэж байгаа байхгүй юу. Энийгээ Эдийн засгийн байнгын хороо дээр мөнгөний бодлого дээрээ тогтоолын төсөл болгоод ирчихсэн байгаа, ЗГ бонд гаргаад Монголбанкны алдагдлыг хаана. Ингээд 4 жилийн хугацаанд энэ алдагдлыг хаагаад дуусахад Монгол Улсын төсөв 7.5 их наядаараа алдагдалтай болно гэсэн үг. Тэгээд хийсэн үйл ажиллагааныхаа алдааг авчраад ЗГ-аар үүрүүлэх гэж ийм төсөл оруулж ирсэн, та нар тэр төслөө татаж аваарай. Би гишүүддээ энэ Эдийн засгийн байнгын хороон дээр энийг хэлэлцэх учраас та бүхэнд мэдээлэл болгож хэлж байгаа юм.

Энэ дээр Сангийн яам ч байна, Монголбанк ч байна, СЗХ ч байна. Би та нарт бүгдээрэнд чинь хандаж нэг юм хэлэх гээд байгаа юм. Сангийн яам, СЗХ, Монголбанк, дээрээс нь нэмээд Хадгаламжийн даатгалын корпорац ороод Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл гэж байгууллага ажилладаг. Тэгээд энэ байгууллага дээрээ энэ төсвийн бодлого, мөнгөний бодлогоо яаж уялдуулах юм, тэр Монголбанкны алдагдлыг яах юм гээд иймэрхүү бодлогын шинж чанартай ажлуудаа ярьдаг. Энэ ажил хэрэгч бүтцээ ажиллуулахгүй бол дарга, цэрэг томилдог, хий зардал гаргадаг.

Сая энэ Пүрэвдаваа гишүүний яриад байгаа тэр төрийн өмчит ААН-үүд дээр хэвлэлийн зардал гараад байгаа гэдэг дээр Цэнгэл дарга ч гэсэн маш сайн анхаарах хэрэгтэй. Цэнгэл дарга та 12:00 цагаас зарлагдсан хуралд нэг цагийн дараа ирээд байх юм, УИХ-даа хүндэтгэлтэй хандахыг танаас хүсэж байна. Төрийн өмчийн бусад ААН-үүдээр та ажилтай байсан байж магадгүй, гэхдээ танд энэ зар өчигдөр очсон байх ёстой.

УИХ-даа хүндэтгэлтэй хандахгүйгээр хэдэн өндөр цалинтай дарга нараа өмөөрөөд энд тэнд хэвлэл яриад яваад байх юм. Энд ирж энэ ажлаа хийгээд, энэ Пүрэвдаваа гишүүний асуултад та ч гэсэн тэнд нэмж хариулж болох гээд байгаа юм. Сошиал дээр яваад байгаа энэ хэвлэл мэдээллийн зардал, Цахим харилцааны яам нэмээд хариулчихвал зүгээр. Шилэн дансыг Цахим харилцааны яам хариуцаж байгаа. Яг ямар дүнгээр байгуулахаар нь шилэн дансанд байрлуулаад эсвэл байрлуулахгүй яваад байгаа юм, энэ дээр ямар хариуцлага хүлээлгэж яваад байгаа юм, энэ дээр ямар хариуцлага та нар хүлээж байгаа юм бэ гэдэг дээр нэмэлт тодруулга Цахим харилцааны яам. Сангийн сайдын микрофон.

3.Мэндсайхан: Пүрэвдаваа гишүүний асуулт дээр нэмэлт болгоод өгөхөд ирэх оны төсөв дээр мэдээлэл, сурталчилгааны зардал 26.4 тэрбум төгрөг байгаа. Энэнээс 15.8 тэрбум төгрөг нь аймаг, нийслэлийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөл гэж аймгуудад байдаг, хуулиараа торгуулийн орлогын 40 хувийг буцаагаад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд зарцуулах ёстой. Энэ гэхээрээ ерөөсөө өөрөө эх үүсвэртэй зардал гэсэн үг. Та асуугаад байгаа тэр хаалтын гэрээ гэдэг зүйл бол угаасаа байхгүй, би тийм гэрээ мэдэхгүй байгаа. Хуулиараа юу вэ гэхээр зэрэг Хэмнэлтийн хуулиараа юу гэхээр зэрэг Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, УИХ-аас гарсан хууль тогтоомж, ЗГ-ын болон аймаг, нийслэлийн иргэдийн Хурлын, Засаг даргын шийдвэр, тэрний хэрэгжилт, цаг үеийн шинжтэй мэдээллийг олон нийтэд хүргэхэд зориулсан зардал байгаа. Ер нь бол хэвлэл мэдээллийн ангиллаараа төсвийн задаргаанд зардал дээр суучихсан байгаа боловч та бүхэлдээ энэ нь эх үүсвэртэй бөгөөд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зардал гэж ойлгож болно. Түүнээс биш юу гэдэг юм хаалтын гэрээ гэдэг асуудал бол.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Пүрэвдаваа гишүүний микрофоныг өгье.

Д.Пүрэвдаваа: Тодруулна. Би бол ингээд байгаа юм, хэвлэл мэдээллийнхнийг буруутгахгүй, арилжааны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа субъект, ашгийн төлөө байгууллага, тэр буруу зүйл байхгүй. Зөвхөн асуудал юунд байна вэ гэхээр төр тодорхой хяналтын хүрээнд явуулах ёстой. Тэгэхээр аудитын байгууллага энэ дээр хяналт тавьж байх ёстой, ялангуяа нөгөө шууд гэрээ байгуулах 20 сая дотор нөгөө худалдан авахын юун дотор бусдаар гүйцэтгүүлэх дээр орчхоод байдаг байхгүй юу. Тэгэхдээ тэр нь яг хэвлэлийн мэдээ гэдэг зарчмаараа биш байх. Энэ дээр төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар тодорхой хэмжээнд өөрсдийнхөө үйл ажиллагааг олон нийтэд таниулах тэр боломж, бололцоо нь нээлттэй байх ёстой. Гэхдээ зохистой хэмжээнд, зохистой хэмжээ нь хэд байх вэ гэдгийг аудитын байгууллага хууль зүйн хувьд хянаад, энэ нь зорилт зорилгодоо хүрээгүй байна, энэ нь хүрчээ.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Пүрэвдаваа гишүүний микрофоныг өгье.

Д.Пүрэвдаваа: Тэгэхээр жишээлбэл 3 их наяд төгрөгийн ногдол ашиг Монгол Улсад ногдоод байна гэж байгаа бол 6 их наяд төгрөгийн ногдол ашгийг ОТ тал бас авч л байгаа гэсэн үг шүү дээ. Энэ Монгол Улсын хэмжээнд мэдээллийг сонсох ёстой, жишээлбэл тэр Эрдэнэс Монгол компани олон нийтэд хүрэх ёстой юу, хүрэх ёстой, энэ зардалтай юу, зардалтай гэх мэтийн олон нийтэд зайлшгүй хэрэгцээтэй байгаа зардлыг гаргах ёстой. Энэ дээр нь үнэхээр зорилгодоо хүрчхэв үү, үгүй юү гэдгийг л тодруулах гээд байхгүй юу. Тийм учраас аудитын үйл ажиллагааны бодлого төлөвлөлт, дээрээс нь хариуцлага гэдэг энэ 3 асуудлыг яг тодорхой хариулах гэхээр тэрэн дээр бид нар хянасан, тэгэхдээ ингээд үр дүн гарахгүй байна л гэж ойлголоо. Энэ дээр нэг маш жижигхэн тодруулчих.

Монголбанкийг болохоор зэрэг түрүүний хэлээд байгаа мөнгөний нийлүүлэлт гэдэг чинь хүмүүсийн зүгээр хардалт байхгүй юу. Мөнгө нийлүүлээд байхаар чинь аргагүй

үнэхээр бид нарын энэ авч байгаа, өдөр тутам хэрэглэж байгаа бүтээгдэхүүнүүд чинь улам л үнэтэй болоод байгаа гэж бодож байгаа юм. Тэгэхээр Монголбанк.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Аудит, энэ дээр аудит дээр нэг нэмж тодруулах юм нь та нар ажлаа хийгээд байгаа юм. Тэгсэн мөртөө гаргасан тайлангаа хүмүүс авъя гэхээр өгөхгүй байгаа юм билээ. Нуугаад байх шаардлага байхгүй шүү дээ энэ чинь, төрийн өмчит ААН-үүд, төсөвт байгууллагууд дээр хийсэн аудитын дүгнэлтийг ил тод, энэ хэвлэл мэдээллийн байгууллага авъя гэж байгаа бүх хүмүүст өгдөг байдлаар эсвэл өөрсдийнхөө сайтад байрлуулдаг байдлаар ажиллаарай гэж нэмэлтийг хэлэх гэсэн юм. Тэрнээс эд нар ажлаа хийсэн гэдгийг тэмдэглэе. 2 номер.

3.Цэдэнжав: Цэдэнжав Үндэсний аудитын газар, нэмэлт тодруулга хийе. 2025 оны санхүүгийн нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын тайлангаар бид 54 төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн 411 байгууллагын хэмжээнд авч үзсэн, нийт 22.3 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан байсан хэвлэл мэдээлэл, сурталчилгаанд. Ингээд энийг үзэхэд хэрэглэгчдийн мэдлэг, ойлголтын түвшин нэмэгдсэн эсэхийг үнэлэх ийм боломж бол хязгаарлагдмал байсан. Байгууллагын худалдан авах ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгаагүй 1187 арга хэмжээнд 14.2 тэрбум төгрөгөөр санхүүжүүлсэн байсан. Энэ асуудлыг гаргаж тавьсан. Цогтбаатар даргын асуултад хариулахад төрийн аудитын байгууллага өөрийн аудитын тайланг байгууллагын мэдээллийн audit.mn гэсэн сайт дээр бүх тайланг тавьж байгаа. Энд нууцын зэрэглэлтэйгээс бусад бүх тайланг илээр тайлагнаж байгаа.

Да.Цогтбаатар: Цэнгэл дарга нэмж хариулах хариулт байгаа юу, төрийн өмчит ААН-үүдээс, тийшээ та 3 юм уу, 4 дээр очоод суучихъя. Төрийн өмчит ААН-үүд хэдэн байгууллага, хэдэн төгрөгийн гэрээ хийсэн байна, тан дээр мэдэж байгаа тоо байвал хэлж өгнө үү. 3 номерын микрофон, нөгөө хуруу нь уншихгүй шүү дээ.

Б.Цэнгэл: Гишүүний асуултад хариулъя. Бид Төрийн хэмнэлтийн хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш бүх төрийн өмчит компаниудтай хийх контрактын гэрээн дээр бүх нэмэлт шагнал, урамшуулал, бүх юмыг хассан 1 дүгээрт.

2 дугаарт төсөвт зааснаас бусад чиглэлээр нэмэлт, илүү зардал гаргахыг хориглосон байж байгаа юм. Нэн ялангуяа ... тавьсны дагуу ямар нэгэн хэвлэл мэдээллийн байгууллагатай хаалтын гэрээ хийх зэрэг асуудлыг хориглосон байж байгаа. Тийм учраас төсвөөс гадуур хийгдсэн зүйл байхгүй гэж ойлгож болно.

Да.Цогтбаатар: Шижир гишүүний микрофоныг өгье.

Ө.Шижир: Төсвийн зарлагын дэд хороо юм чинь эхлээд төсвийн зардал ярья. Монгол Улс сүүлийн 10 жил зарцуулсан хөрөнгө нь, зардал нь 248 их наяд төгрөг, 248 их наяд төгрөг, 27 оны төсвийг оруулаад. Ийм их хэмжээний мөнгийг бид нар өнөөдөр үр дүнгүй, асуудлаа шийдсэн нэг ч салбаргүй өнөөдөр ингээд байж байна гэсэн үг. 2020 онд жишээ нь түлш, шатахууны зардал 178 тэрбум төгрөг байсан бол 2027 онд 450 тэрбум болж нэмэгдэж байгаа. Байр ашиглалтын зардал нь 2020 онд 279 тэрбум төгрөг байсан бол 2027 онд 847 тэрбум болж бас нэмэгдэж байгаа юм. Байрны түрээсийн зардал гэж нэг юм байна. Төр өөрөө маш их хөрөнгөтэй байгаад байдаг, түрээст баахан зардал гаргаад байдаг, би Байнгын хороодод асуугаад яваад байгаа юм. Тэгээд Монгол Улсын Шадар сайдын төсөв дээр 2027 онд 511 сая төгрөг буюу сар бүр 42.6 сая төгрөгөөр Шадар сайд байр түрээслэх юм байна. Доржханд сайдыг багтаах байшин, сав Монголын төрд алга уу, Төрийн өмчийн хорооны дарга? Би тан руу бичиг явууллаа, та одоо болтол надад хариу өгөөгүй байгаа. Монголын төрд Доржханд сайдыг багтаах байшин үнэхээр алга уу? Яг

хаана, ямар метр квадрат талбайг, ямар байгууллагаар Шадар сайд жилд 511 сая төгрөгөөр түрээсэлдэг юм, би энийг асуумаар байгаа юм.

Монголд өөрөө төр нь маш их хөрөнгөтэй байгаад байдаг, тэгээд өөрөө болохоор метр квадратыг нь 50 мянгаар түрээсэлдэг хамгийн максимум нь. Өнгөрсөн 7 хоногт Монголбанк өөрийн эзэмшлийн Б байраа бусдад түрээсэлдэг гэж ярьж байна лээ шүү дээ, метр квадратыг нь 50 мянгаар гээд, хотын төвийнхөө объектуудыг бид нар 50 мянгаар түрээслээд байгаа шүү дээ. Тэгчхээд ганц сайдыгаа багтаачих байшин савгүй байгаад байдаг, тэрэндээ жил болгон 511 сая төгрөг түрээслээд байдаг, төлөөд байдаг, нийт 2027 онд 119 тэрбум төгрөгөөр байшин, сав түрээслэнэ төр. Боловсролын яамыг ойлгоё сургууль, цэцэрлэг, Гадаад харилцааны яамыг ойлгоё, ингээд цаана нь 50 орчим тэрбум төгрөг байгаа, 60 орчим тэрбум байгаа, энүүгээр чинь хангалттай байшин барина шүү дээ. Тэгээд энэ дээр нэг эхлээд асуулт авчхаад тодруулчих хэрэгтэй байна. Яагаад энийг яриад байна вэ гэхээр бид нарын төсвийн зарлага чинь ийм л хяналтгүй, хараа сул багатай, гарын салаагаар урсчихсан байгаад байгаа байхгүй юу. Төсвийн зарлага гээд л яриад байдаг, байгаа хэдийгээ бүгдийг нь зарлагадаад хаячихна, тэгээд үр дүнд нь ингээд асуудал нь шийдэгдсэн нэг ч салбар байхгүй. Би өмнө нь чуулган дээр ч хэлж байсан, өвдөх л юм бол үх гэдэг эрүүл мэндийн салбартай болчихсон. Нийгмийн хамгаалал нь ямар ч нийгмээ хамгаалж чадахааргүй болчихсон, хүнээ бодсон төсөв гэж оруулж ирсэн төсөв нь ахмадынх нь тэтгэврийг 2 хуваагаад өгчихдөг ийм л юм болчихоод байна шүү дээ. Ийм их мөнгө үрчхээд, тэгээд асуултаа хариулт аваад, тодруулъя.

Да.Цогтбаатар: Доржханд сайдын микрофоныг өгье.

Т.Доржханд: Шижир гишүүний асуултад хариулъя. Энэ тавьж байгаа байр суурьтай бол санал нэг, би зарчмын хувьд зөв байр суурь. Мэдээллийн хувьд өгөхөд Шадар сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд 3 агентлаг байгаа. Тэгээд 3 агентлаг нь байргүй байж байгаад нүүсэн Хөдөө аж ахуйн яамны байр байна шүү дээ тийшээгээ ингээд орсон юм. Тэгэхээр ямар нэгэн хувийн сектороос юм уу үнэтэй оффис гаднаас түрээсэлсэн зүйл бол огт байхгүй нэг.

2 дугаарт гэрээ байгуулж байгаа газар нь Нийтлэг үйлчилгээний газар гэж байдаг байх, Нийтлэг үйлчилгээний газартай төрийн агентлаг өөрийнхөө төсөв дээрээ мөнгөө тавиад тэр газартай гэрээ байгуулаад явж байгаа, 1 метр квадратынх нь үнэ 50 мянга биш шүү, 16 мянган төгрөгөөр гэрээлж байгаа. Тэгэхээр хамгийн бага зардлаар нь, тэгээд төр өөрөөсөө түрээсэлж байна гэсэн үг. Тэгээд цаашдаа хэрвээ манайх өөрийн гэсэн байртай байх юм бол тийм түрээсийн зардал бол гарахгүй. Зарим дийлэнх яамнууд бол өөрсдийн байртай байгаа. Энэ Номин сайд ч гэсэн бас түрээсэлдэг юм байна лээ шүү дээ, өөрийн гэсэн яамны байр байхгүй. Тэгэхээр ганц, хоёр ийм сайдын асуудал байна, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: 3 номер Цэнгэл дарга.

Б.Цэнгэл: Шижир гишүүний тавьж байгаа асуудалтай бол бид санал нэг байгаа, жил тутам улсын төсөвт суугдаж байгаа түрээсийн зардал бол өсөж байгаа. 2026 онд бол 67.5 тэрбум төгрөг улсын төсөвт батлагдсан байдаг. Энэ 67.5 тэрбум төгрөгийг ямар байдлаар түрээсийн төлбөрт явсан бэ гэхээр Монгол Улсаас гадаад улсад байж байгаа 28 дипломат Элчин сайдын төлөөлөгчийн газар бол байргүй байгаа, тэгэхээр энэ байрны түрээсэнд энэ 67-гоос чинь 30 тэрбум төгрөг нь явчихдаг юм. Энэ мөнгө бол сайдын өөрийнх нь багцад суудаг мөнгө байгаа юм.

Өнөөдөр улсын хэмжээнд 7 мянган хуулийн этгээд байна төсөвт болон төрийн өмчит. Энэ 7 мянгаас 6500 нь төсөвт байгууллагууд байдаг юм. Тэгэхээр цаана үлдэж байгаа 500 нь төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээд байгаа.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: 3 номерт нэмэлт нэг минут.

Б.Цэнгэл: Тэгэхээр энэ төсөвт байгууллагууд нь улсын хэмжээний төсөвт байгууллага буюу эмнэлэг, сургууль гээд ярих юм бол 19 тэрбум төгрөг нь энэ түрээсийн зардалд явж байна. Орон нутгийн төсөвт байгууллагууд 18 тэрбум төгрөг нь явсан, төсөл хөтөлбөрийн байранд 425 сая явсан. Сангийн яамнаас татаж авсан түрээсийн ангиллаар нь 101 тэрбум гэдэг асуудал яригддаг, сая би 101 тэрбум төгрөгийн 67-г нь сая хэлчихлээ. Үлдэж байгаа 33 тэрбум төгрөг нь маш тодорхой, эндээс оролцоотой компани 4 байгаа, энэ оролцоотой компанид бол 22 тэрбум төгрөгийн түрээс явж байгаа. Энэ ямар компани байдаг вэ гэхээр УБТЗ /Улаанбаатар төмөр зам/, Монгол шуудан, Төрийн банк, МЦХ /Монголын цахилгаан холбоо/, эдгээр байгууллагууд дандаа иргэдэд үйлчилдэг учраас иргэдийн бөөгнөрөл ихтэй, хаана үйлчилгээ үзүүлэх бололцоотой тэр газар байр түрээслэхээс өөр арга байхгүй. Тийм учраас энд 2 дугаарт.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Шижир гишүүний микрофоныг өгье.

Ө.Шижир: Тийм, уг нь ингээд Номин сайд бас хариулж байхдаа дэргэдэх компаниасаа байшин түрээсэлдэг гээд өмнөх Байнгын хороон дээр хариулж байсан юм. Тэгээд энэ төр гэж байгаа бол ер нь бол Энхбаяр сайд ер нь жоохон нэг тийм ичмээр л юм байхгүй юу. Балансаас балансын хооронд шилжүүлээд хөрөнгийн ажилд ингээд баахан хий түрээсийн зардал бичээд, татвар төлөгчдийн мөнгийг л үрээд байгаа юм шүү дээ уг нь бол. Тэгээд энэ чинь нэг зохицуулалтын л ажил байх. Бүх эрх мэдэл ЗГ-т байгаад байдаг. Тэгээд энд байгаа бүх төсвийн ерөнхийлөн захирагч болон ТӨК /төрийн өмчит компани/, бүх төсөв зарцуулж байгаа төрийн хүн рүү би бүгд рүү нь 16 хавсралттай албан бичиг явуулсан байгаа, 16 хавсралттай. Тэр хавсралтыг нь өөрчлөхгүйгээр, форматыг нь өөрчлөхгүйгээр хариунууд өгчхөөрэй. Яагаад гэхээр 10 яам руу бичиг явуулахаар 10 өөр форматаар ирдэг, аягүй хэцүү, тэгээд нэг формат гэж байхгүй бичиг хэргийн, нэг стандарт гэж байхгүй, тэрийг нь нэгтгэх гэж маш их цаг хугацаа алддаг. Тийм учраас энд бүх төсвийн ерөнхийлөн захирагч нар байна, бүгдээрээ яг миний явуулсан 16 хавсралттай форматаар хариунууд явуулаарай. Өөрөөр явуулбал би буцааж.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Энэ дээр нэмэлтээр ЗГХЭГ-ын дарга, сайд Энхбаяр сайд анхаараад нэг форматаар авахгүй бол яам болгон өөрсдийн стандарт, өөрсдийн форматтай гэдэг чинь яг үнэн. Цэнгэл дарга 3 номер.

Б.Цэнгэл: Тэгэхээр өнөөдөр өөрийн гэсэн байргүй яамд нэлээн хэд байгаа шүү дээ. Тэгэхээр бид Хэрэг эрхлэх газраас ТӨК-удын нэгдсэн байрыг барья гэдэг саналыг хүртэл явуулж байсан, нийслэлийн тэр шүүхийнхэн орчихсон Хангарьд ордыг төрийн байгууллагуудын нэгдсэн байр болгоё гэдэг хүртэл санал явсан. Элит төвийн суурин дээр юм барья гэсэн бас саналууд явж байсан юм. Тэгэхээр ЗГХЭГ-аас, ЗГ-аас бүхий л бололцоотой эрэл хайгуулаа хийж ажиллаж байгаа л даа. Гэхдээ Улаанбаатар хотод 50 мянгаас хэтрүүлэхгүйгээр байр түрээслэх нь зүйтэй гэдэг бид нар дээд хязгаарыг нь баталж өгдөг юм. Тэгээд тэрийг хэтрүүлсэн 20-оод байгууллага байгаа, тэр байгууллагуудын зөрчлийг нь арилгуулж ажиллаж байгаа, ихэнх нь зөрчлөө арилгаад 2027 онд бүгд 50 мянгынхаа хүрээн дотор үйл ажиллагаа явуулахаар ингэж байж байгаа, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Түвшин гишүүний микрофоныг өгье.

Б.Түвшин: Өмнөх төсвийн батлахад ер нь тогтоолын төсөл Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооноос гаргаж байсан, тэрэн дээр ТӨК-удын үндсэн үйл ажиллагаанаас өөр зардал гаргахыг хориглох тухай тогтоолын төсөл гаргасан. Нэг ёсондоо ТӨК яг өөрийнхөө яг үйл ажиллагаагаа л явуулах зардлыг гаргана, өөр ямар нэгэн олон нийтийн болон хэвлэл мэдээллийн үйл ажиллагаанд ямар нэгэн зардал гаргахыг хориглох ийм тогтоолын төсөл батлагдсан юм байгаа юм. Энэ тогтоолын төслийн хэрэгжилт хэр байгаа вэ, хэн хяналт тавьж байгаа вэ, ер нь гүйцэтгэл ямархуу байна вэ гэдэг 1 дүгээр асуултыг асууя?

2 дугаарт, 26 оны 5 сард энэ төсвийн хүрээний мэдэгдэл орлогыг 34 их наядаар, зарлагыг 36 их наядаар баталж байсан. Одоо бид нар хэдүүлээ хэдхэн сарын дараа орлогыг 41, зарлагыг 43 их наядаар буюу ингээд хэдхэн сарын дотор 7 их наядаар зарлагаа өсгөж байна. Тэгэхээр энэ төсвийн хүрээний мэдэгдэл өөрөө ер нь төсвийг чиглүүлэгч, урьдчилсан баримжаа биш төсвөө дагаж явдаг нэг ийм л бичиг баримт болчихлоо гэдгийг удаа дараа хэлж байгаа. Тэгээд энийг яаж хэвийн байдалд нь оруулж, төсвийн хүрээний мэдэгдлээс хойш төсвийг хөдөлдөггүй болгох вэ, энэ чинь хөдлөөд байна гэдэг чинь нэг бол төсвийн хүрээний мэдэгдэл худлаа яваад байна, алсын хараагүй байна гэсэн үг, үгүй бол дараагийн энэ төсөв нь өөрөө төсвийн хүрээний мэдэгдлээ удирдаад, бид нар зүгээр ерөөсөө л он цагийг үр ашиггүй өнгөрөөж, ямар ч төлөвлөлтгүй, цаг үедээ л орлого, зардлаа төлөвлөөд явж байна гэсэн үг, энэ дээр мэргэжлийн талаас нь хариулт сонсьё.

3 дугаарт бараг бүх татварууд хөнгөлөх, чөлөөлөх, тэгээд татаас гэсэн ийм байдал руу л явчихлаа. Цаашдаа ер нь манай Монгол Улсын төсвийн орлого яг энэ татварын нэр төрлүүдээрээ цаашаа явахад ирээдүй харагдаж байна уу? Бараг бүгд дээр нь хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, бууралтууд явчихсан. Тэгээд энэ ч гэсэн одоогийн төсвийн орлого дээр бол нэг удаагийн шинж чанартай буюу татварын бус орлогуудаа нэмэгдүүлэх байдлаар харагдаж байдаг. Гэтэл нөгөө талдаа урсгал зардал дээрээ дандаа тийм цалин, тэтгэвэр, орон тоо нэмэх, тогтмол шилжүүлэг зэрэг ийм огцом буурч болдоггүй урсгал зардлууд огцом нэмэгдээд энэ чинь төсвийнхөө зарлагын 78, бараг 80 хувь руу дөхчихлөө. Энэ зардлуудыг барагтаа бол тийм амархан хасаж чадахгүй, орлого маань өөрөө байнгын бус орлого руу яваад байдаг. Тэгэхээр яг энэ дунд хугацаандаа ер нь энийг юу гэж харж байна, ялангуяа Эдийн засаг, хөгжлийн яам өөрөө энэ төсвийн орлого, зардал энэ ирээдүйн 2 жилийн прогнозыг юу гэж харж байна вэ?

Миний харж байгаагаар одоо энэ хөнгөлөлт, чөлөөлөлтүүдийг болих цаг болсон юм биш үү, авах юмаа авсан шиг аваад, шударга л авдаг байх хэрэгтэй, хэтрүүлж болохгүй, бас багадуулж болохгүй. Ингээд энэ хэрэгтэй, хэрэггүй хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, татааснуудыг боливол яасан юм бэ? Яг одоогийн байдлаар бид нар урсгал зардлаа хасаж чадахгүй байсаар байгаад урьд нь орж ирсэн орлого маань буураад байдаг, татварын орлого маань, нэг удаагийн болон байнгын шинжтэй биш орлогуудаар бусад зардлуудаа нөхөөд, эцсийн дүндээ бид нар дахиад төсвийн алдагдалтай байдал руу орж ирж байна. Энэ ирэх 2, 3, 4, 5 жилд Монгол Улсын төсөв, санхүүгийн байдлыг маш хүнд байдалд оруулахаар болж байна. Энэ дээр ямар дүгнэлт, саналууд гаргаж байна, аудит юу гэж харж байна, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл юу гэж харж байна, Эдийн засаг, хөгжлийн яам юу гэж харж байна вэ? Яг мэргэжлийн хариултуудыг сонсьё.

Да.Цогтбаатар: Эхлээд УИХ-ын Тамгын газар. УИХ-ын 2026 оны 7 сарын 2-ны өдрийн 51 дүгээр тогтоол болон саяын Түвшин гишүүнтэй холбогдуулж асууж байгаа энэ тогтоолыг Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хороон дээрээс санаачилж гаргасан тогтоол,

энэ хэрэгжих ёстой юу гэсэн байдлаар асууж байгаа. Эхлээд 1 номер УИХ-ын Тамгын газар.

Ж.Бямбадулам: Тамгын газар Бямбадулам. Монгол Улсын 25 оны төсвийн гүйцэтгэл баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай УИХ-ын 51 дүгээр тогтоол 2026 оны 7 сарын 2-ны өдөр батлагдсан. Энэ тогтоолоор ЗГ болон УИХ-д ажлаа хариуцаж тайлагнадаг холбогдох бусад байгууллагуудад хэд хэдэн чиг үүргийг оногдуулсан, тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг МУИХ-ын Төсвийн байнгын хороонд даалгасан байгаа. УИХ, ЗГ УИХ-аас баталсан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх Үндсэн хуулиар хүлээсэн үүрэг байгаа.

Да.Цогтбаатар: Ийм утгатай Үндсэн хуульд заасан тогтоол батлагдчихсан, би танд микрофон олгоно, байж байгаарай. Эдийн засаг, хөгжлийн яам 6 номер, бүгдээрэнд нь 1, 1 минут өгөөд явчихъя.

И.Батхүү: Түвшин гишүүний асуултад хариулъя, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны ТНБД Батхүү. Тэгэхээр макро эдийн засгийн төлөвлөлт, макро эдийн засгийн голлох үзүүлэлтүүд дээр олон улсад хамгийн их дүн шинжилгээ хийдэг мэргэжлийн экспертүүдтэй Олон улсын валютын сангаас манай Монгол Улс шиг хөгжиж байгаа орнуудын хувьд олон улсын геополитикийн болон худалдааны дайны өнөөгийн эрс тэрс өөрчлөлттэй, эрсдэлтэй нөхцөл байдалд жилд 2 удаа ер нь төсвийн хүрээний мэдэгдлийг өөрчлөх боломжтой гэдэг судалгааг 2024 онд гаргасан байдаг, яг энэ нөхцөл байдал нь Монгол Улсын хувьд тулгарчхаад байгаа. Энэ оны эхнээс эхлээд энэ олон улсын геополитикийн нөхцөл байдал, Америк, Хятадын худалдааны дайнтай холбоотой гадаад орчны эрсдэлүүд нэлээн их нэмэгдсэн. Эдийн засаг, хөгжлийн яамны зүгээс холбогдох тооцоо, судалгаа, хувилбарыг гаргаад шийдлүүдийг тухайн үед ярьж, танилцуулж байсан. Энэнтэй холбоотой нэг жишээ нь бол инфляцын, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляц.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Дараагийнх нь Сангийн яам 4 номер.

3.Мэндсайхан: Сангийн яамны хувьд зарлага бол 7 их наядаар нэмэгдээд, орлого бол 6.5 их наядаар нэмэгдсэн. Нэмэгдэж байгаа орлогын хувьд ногдол ашигтай холбоотой байгаад байгаа. Зарлага нэмэгдээд байгаа асуудал нь өөрөө дандаа хуульчлагдсан асуудал байгаад байгаа. Энэ дээр Сангийн яамны хувьд мэдээж их санаа зовж байгаа, нэмэгдэж байгаа зардлыг аваад үзэх юм бол 2.6 их наяд нь тэтгэвэр, тэтгэмж, энэ бол хуульчлагдсан, тэгээд 2.5 нь цалин хөлстэй, энэ бол өмнө гарсан шийдвэртэй холбоотой. Орон нутгийн хөгжлийн сан дээр 146, энэ бол АМНАТ /Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр/-ийн 10 хувиар тооцоо гарч байгаа. Тэтгэвэрт гарахад олгох нэг удаагийн тэтгэмж, орон нутгийн нэмэгдэл 523 тэрбумаар нэмэгдэж байна, энэ өөрөө хуультай. ЗГ-ын хувьд хуульд байхгүйгээр бодлогоор оруулж ирсэн зүйлүүд гэх юм бол эмийн үнийн хөнгөлөлтийн асуудал 79 тэрбум төгрөг, боловсролын салбарын хоолны зардлыг нэмэгдүүлэх асуудал 144 тэрбум төгрөг, ЗГ-ын дундаж давхаргыг дэмжсэн хөнгөлөлттэй зээлийн свопын зардалтай холбоотой зардал, мөн ипотектэй холбоотой хөтөлбөр нэмэгдэж орж ирж байгаа, бусад нь бол бүгд хуультай.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: ТӨБЗГ 3 номер, Цэнгэл дарга асуултдаа хариулаарай.

Б.Цэнгэл: Урьд нь ЗГ-ын шийдвэрүүдээр өөрийн үндсэн үйл ажиллагаануудад хамаарахгүй үйл ажиллагааг санхүүжүүлдэг ийм дутагдал, зөрчил төрийн өмчийн компаниудад нийтлэг байсан. Та бүхэн мэдэж байгаа Төсвийн хууль батлагдах үед Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль дээр заалт орж, 1-ээс 2, 3 жил компаниа алдагдалтай ажиллуулсан бол шууд хариуцлага тооцдог ийм хууль үйлчлээд эхэлчихсэн

байж байгаа. Дээрээс нь сая батлагдсан хууль дээр үйл ажиллагаанаас бус чиглэлд орлого төвлөрүүлэх, үйл ажиллагааны бус үйл ажиллагаанд ямар нэгэн байдлаар зардал гаргахыг бүр хориглосон ийм байдлаар хуульчлагдсан байж байгаа. Тэгэхээр энэ бол 1 дүгээр сарын 1-нээс яг чанд мөрдөгдөж эхэлнэ. Компаниудын хооронд үүссэн өр, авлагууд.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Аудит 2 номер.

3.Цэдэнжав: Цэдэнжав Үндэсний аудитын газар, Түвшин гишүүний асуултад хариулъя. Бид нар 2027 оны төсвийн төсөлд өгсөн аудитын дүгнэлтдээ Монгол Улсын 2027 оны урсгал төсвийн зардал нийт зардал цэвэр зээлийн 77.5 хувийг эзэлж байна, өмнөх батлагдсан төсвөөсөө 33 хувиар нэмэгдсэн байна. Энэ нь өөрөө цалин, тэтгэвэр, татаас, урсгал шилжүүлэг зэрэг байнгын шинж чанартай зардлын өсөлт давамгайлж байгаа, энэ нь улсын хөгжилд чиглэсэн төсвийн хөрөнгө оруулалтыг хэрэгжилтийг, орон зайг хязгаарлах ийм эрсдэлтэй гэж дүгнэсэн байгаа.

2 дугаарт, УИХ-ын 2026 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн 71 дүгээр тогтоолоор төрийн аудитын байгууллагад тодорхой үүрэг өгөгдсөн, энэ үүргээр төрийн өмчит хуулийн этгээдийн олон жил дамжсан өр, авлагатай холбоотой асуудлыг судалж, шийдвэрлэх ажлыг хийж байгаа, хий гэсэн ийм үүргийг Монгол Улсын Ерөнхий аудиторт өгөгдсөн байгаа.

Да.Цогтбаатар: Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл, 1 номер дээр суучих уу? Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл түрүүн байсан. Түвшин гишүүн сая бүх газруудын нэр цохоод асуугаад байсан. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл, 1 номерын микрофоныг өгье. Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл.

Ж.Дэлгэрсайхан: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл, Түвшин гишүүний асуултад хариулъя. Гол нь дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлтэй холбоотойгоор бидний дүгнэлтүүдэд байнга дурдаж байгаа. Сүүлийн жилүүдэд дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг тогтвортой хадгалах хууль, эрх зүйн орчныг бид байнга өөрчилж байна, сая 7.5 дахь заалтыг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 7.5-ыг хүчингүй болгосноороо бид энэ дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үйлчлэлийг үнэхээр сулруулсан. Мөн цаашид, өмнө нь бас ийм төрлийн өөрчлөлтүүд хийж байгаа юм. Тэгэхээр дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэл гэдэг энэ нэр зарим улсуудад дунд хугацааны зардлын хүрээ гэж мөрдөгдөж байгаа энэ зүйл бол төсвийн бодлогын тогтвортой байдлыг хадгалах, макро эдийн засгийн нөхцөл байдалд нийцтэй төсвийн бодлогыг хэрэгжүүлэх гол суурь болдог учраас энийг бид нар байнга өөрчилдөг, төсвөө дагуулж өөрчилдөг энэ нөхцөл байдлыг бидний зүгээс буруу гэж дүгнэлтдээ байнга дурдаж байгаа, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Энхбаяр сайдын микрофоныг өгье.

Б.Энхбаяр: Түвшин гишүүний асуултад хариулъя. Үнэхээр УИХ дээр батлагддаг улсын төсөв, хөрөнгө оруулалтаас гадуур түүнтэй бараг дүйхүйц хэмжээний зарлагатай төрийн өмчийн компаниуд, тэр дотроо үндсэн үйл ажиллагаанаас гадуур маш их хэмжээний санхүүжилт гаргадаг ийм тусдаа төсөвтэй болсон байсан. Энд бол хамгийн их үргүй зардал, авлига, хулгай нүүрлэсэн гэдэг таны саналтай би санал нэг байгаа. Өнгөрсөн хугацаанд ч гэсэн энэ асуудлыг маш их ярьсан хүн нь би өөрөө. Төрийн өмчийн компанийн хууль 7 сард батлагдсан, 1 дүгээр сарын 1-нээс эхэлж мөрдөгдөж эхэлнэ. 27 оны улсын төсөвтэй хамт орж ирж байгаа нэг том шинэтгэл бол төрийн өмчийн компаниудын ашгийн нэг хувийн татварыг төрийн өмчийн компани нийгмийн чанартай арга хэмжээнд зарцуулахыг энэ хуулиар, дагасан хуулиар хориглох гэж байгаа.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Энхбаяр сайдад нэмж минут өгье.

Б.Энхбаяр: Энэ бол зөвхөн өнгөрсөн оны тухайд бол 168 тэрбум төгрөг байгаа, 27 оны тухайд бол бидний тооцоолж байгаагаар 180 орчим тэрбум төгрөг төрийн өмчийн компаниуд түүгээрээ нэг захирлын шийдвэрээр зарцуулах байсан асуудлыг бид хориглож, хязгаарлаад улсын төсөв дээр буюу УИХ-ын гишүүд та бүхэн маань хамтаараа шийдээд, нийт улс иргэдийн эрх ашигт шаардлагатай цалин, тэтгэвэр, тэтгэмж, эмнэлэг, сургуулийн асуудлыг шийдвэрлэх ийм зарчмын том өөрчлөлт орж ирж байгаа. Энэ үндсэндээ ЗГ нөгөө талаасаа, тэр дотроо Ерөнхий сайд, Хэрэг эрхлэхийн сайд хувьцаа эзэмшигчийн эрхийг төлөөлдгийн хувьд ийм хэмжээний мөнгийг зөвхөн дангаараа зарцуулах байсан эрхээс татгалзаж байна гэж ойлгож болно. Энэ цаашдаа төрийн өмчийн компаниудад.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: Түвшин гишүүний микрофоныг өгье.

Б.Түвшин: Үнэхээр ТӨК-уд нийгмийн шинж чанартай үйл ажиллагаа явуулдаг болчихсон, энэ яригдаад байгаа хэвлэл мэдээлэл болон олон нийт рүү хандсан бараг төсвийн гадуурх төсөв шиг болчихсон байсан. Энийг энэ тогтоолоор болон энэ хуулиар хязгаарлаж байгаа, энэ дээр цаашдаа хяналт тавьж ажиллах шаардлагатай. Саяын асуусан асуултад бичгээр надад хариу ирүүлэх шаардлагатай гэж үзэж байна.

2 дугаарт, Эдийн засаг, хөгжлийн яам дээр яригдаж байна, хөгжиж байгаа орнууд болон янз янзын орнууд геополитикийн нөхцөл байдлаас болоод төсвийн хүрээний мэдэгдлээ жилд 2 удаа өөрчлөх нь хэвийн зүйл гэж байна. Манайд шатахууны асуудлаас бусад нь дандаа урсгал зардлаа нэмж өөрчилж байгаа. Нэг удаагийн орлого, магадгүй энэ төсвийн ашгийн байдлыг бид байнгын урсгал зардал болгож хувиргаж байгаа нь хэвийн гэж ойлгож болох уу? Яг энэ дээр ямар загварчлалаар харж хэвийн гэж үзэж байгаа вэ?

Да.Цогтбаатар: Түвшин гишүүний микрофоныг нэмж өгье.

Б.Түвшин: Энгийнээр бодоод үзье л дээ. 7.5 их наяд төгрөгийн зардал хуульчлагдсан зардал орж ирж байна. Гэтэл орлого 6 их наядын буюу ногдол ашиг, ингээд орлогоо ч нэмээд, зардлаа ч нэмээд алдагдлаа өсгөөд байдаг. Ирэх жил ногдол ашиг авахгүй болчихвол бид хэдэн төгрөгийн алдагдалд орохоор байна вэ? Ирэх жил ногдол ашиг авна гэдгийг хэн баталж байгаа юм бэ? Бүх татвараа хөнгөлөлт, чөлөөлөлт болгоод бууруулчихсан, тэгээд төсвийнхөө байнгын зардлыг тасралтгүй нэмж байгаа. Сая сонссон биз дээ, хуульчлагдсан зардал буюу тэр 7.5 их наядын 2.6 их наяд нь тэтгэвэр, 2.5 их наяд нь цалин хөлс. Эд нарыг бид бууруулж чадахгүй. Ийм бууруулж чадахгүй зардлыг ногдол ашгаараа нэг удаа нэмчихлээр дараа жилүүдэд яах юм бэ? Эдийн засаг, хөгжлийн яам энэ дээр нэг тодорхой хариулт өгөөдөх.

Да.Цогтбаатар: 6 номер.

И.Батхүү: Түвшин гишүүний асуултад нэмэлт хариулт өгье, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны ТНБД Батхүү. Та түрүүн асуухдаа Эдийн засаг, хөгжлийн яам бусад яам төсвийн зарлагын хязгаарыг дагаад төсвийн хүрээгээ өөрчлөөд байна гэсэн шүүмжлэлтэй өнцгөөс асууж байх шиг байна. Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас боловсруулсан, тооцоолол хийсэн макро эдийн засгийн тоонууд ерөөсөө өөрчлөгдөөгүй байгаа. 27 оны төсвийн хүрээн дээр гарч байгаа өөрчлөлт нь зөвхөн орлогын урьдчилан тооцоолох боломжгүй байсан нэмэлтийг тусгаж өгч байгаа. Тийм агуулгаараа эхний өөрчлөлт нь орсон байгаа.

Жишээлбэл, хамгийн их эдийн засагт экспортын орлогыг бүрдүүлж байгаа нүүрсний хувьд энэ оны экспортын хэмжээг 90 сая тонноор тооцсон байсан боловч экспортыг нэмэгдүүлэх ажлын хэсэг эрчимтэй ажилласны үр дүнд өнөөдрийн байдлаар 90 сая тонн руу экспортоо шахчихсан байгаа. Сая 26 оны төсвийн хүрээний тодотгол дээр ийм бодитой байдалтайгаа уялдуулаад энийгээ 100 сая руу тавьсан, 27 оныхыг бол.../минут дуусав/

Да.Цогтбаатар: 6 номер дээр нэмэлт минут өгье.

И.Батхүү: Зорилтоо нэмэгдүүлээд 110 сая тонн руу шахаж байгаа. Тэгээд инфляцын нөхцөл байдалтай уялдуулаад тодорхой хэмжээний өөрчлөлтүүд, бодитой өөрчлөлтүүдийг цаг үеийн нөхцөл байдал дээр тохируулаад жоохон, жоохон өөрчлөлтүүд оруулсан. Макро эдийн засгийн үндсэн тооцооллууд яг хэвээрээ, төсвийг дагаж өөрчлөөгүй гэдгийг хэлье.

Орлогын өөрчлөлтийн хувьд нэг удаагийн шинж чанартай гэдэг нь ОТ төслийн хэлэлцээний явцад орж ирж байгаа орлого гэж ойлгож байгаа. Ер нь төсвийн зарлагын бүтцийн хувьд хөрөнгө оруулалтын зардлыг нэмэгдүүлэх, урсгал зардлыг бууруулах гэдэг зарчмын байр суурь санал нэгтэй байгаа. Өмнөх, өмнөх төсвийн хүрээний бодлогын баримт бичгүүд дээр яг энэ зарчмаар жил дараалан бууруулах чиглэлээр саналуудаа оруулж ирж байсан, тэр хэмжээгээр батлагдаад явж байсан. Монгол Улсын төсвийн нэгдсэн, нэгдмэл, цогц байх бодлогын хүрээнд ТӨК-уд дээр гаргаад байгаа зардлын шийдвэрүүдийг нэгдсэн төсөвтөө оруулж ирэх гэдэг агуулгаараа бол энэ төсвийн орлогын талын өөрчлөлтийг оруулсан гэж хэлж болно.

Да.Цогтбаатар: Түрүүн тэр асуулт хариултад ороод явчихсан 2026 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн 51 дүгээр тогтоол дээр Энхбаяр сайд, Цэнгэл дарга 2-т хамаатай асуудлууд байгаа. Жишээлэхэд, энэ тогтоолын 2 дахь заалт нь, 1.2 дахь заалт нь энэхүү тогтоолын 1.1 дэх заалтад заасан хууль зөрчсөн үйлдэл, аудитын дүгнэлтэд дурдсан давтагдаж байгаа болон нийтлэг алдаа зөрчлийн бодит шалтгааныг судлан түүнийг арилгах арга хэмжээ авах, цаашид давтан гаргахгүйгээр төсвийн сахилга батыг бэхжүүлэх, хариуцлагыг сайжруулах гээд. Тэгээд Төсвийн хэмнэлтийн тухай хууль байгаа. Төсвийн хэмнэлтийн тухай хууль дээр цэнхэр дугаартай машинуудыг хэрэглэх, энэ ААН-үүдийг тусад нь заагаад өгчихсөн, 6.5 дээр нь дараах байгууллага, үйлчилгээнд энэ хуулийн 6.3 дахь хамаарахгүй гээд эмнэлэг, онцгой, цагдаа, зэвсэгт хүчин, тагнуул, дипломат алба гээд, эдгээрээс бусад нь хориотой Цэнгэл дарга. Төрийн өмчит ААН-үүдэд, та Энхбаяр сайдад хэлж, уламжилж, хамтарч ажиллаж байгаад өнөөдөр албан бичиг хүргүүлээрэй.

Бүгдээрээ цэнхэр дугаартай бол, бүгдээрээ 2 дугаартай болчихсон нэг цагаан, нэг цэнхэр дугаартай. Албан ёсны газруудаар явахаараа ганц нэг цэнхэр дугаараа наадаг, хүүхэд, авгайгаа зөөх болохоороо цагаан дугаараа наадаг, тэгээд энэ хавтгайрчихсан. Бүгдээрээ ингээд зөөдөг гэдэгт нь санал нэгдээд хүлээн зөвшөөрчихсөн, энийг цэгцэл гээд байгаа юм. Сая Энхбаяр сайд энд жоохон хариуцлагагүй юм ярьчихаад гарчихлаа. Төсвөөс 3 дахин том хөрөнгө төрийн өмчит ААН-үүд дээр хэдэн оны үнэлгээгээр юм бүү мэд, аудитын дүгнэлт дээр бол 120 их наяд төгрөгийн хөрөнгө байгаа гэж гарч байгаа юм, ЗГ-ын санхүүгийн тайланд хийсэн 2025 оны санхүүгийн дүгнэлтэд. Тэгэхээр энэ дээр байгаа үргүй зардлуудыг хариуцлагуулахгүй бол төрийн өмчит ААН-үүдийн дарга нар, таны хариуцаж байгаа дарга нар ямар ч хариуцлагагүйгээр хувьдаа тансаглаж байгаагийн хамгийн наад талын жишээ хувийн орон сууцны хороолол дотор орж ирчхээд сигналдаад зогсоод байдаг. Би дугаарыг нь санахгүй байна, цэнхэр дугаар манай хотхон дотор явж байгаа юм. Тэр хотхоны СӨХ дээр нь очоод асуухаар "Энэ хэний дугаар юм" гэхээр Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангийн дарга нөхөртэй, БГД-ийн Хүүхэд, залуучуудын соёлын ордны дарга эхнэртэй ийм гэр бүл дээр бүртгэлтэй байгаа юм. Тэр эхнэр нь өөрөө над руу

залгаж хэлж байгаа юм, "Наад машин чинь ажлын онцлогоос шалтгаалж өдөрт манайд 2, 3 ирдэг" гэж байгаа юм. Соёлын ордон гэртээ очих ямар шалтгаан байдаг юм? Тэгээд дугаар өгөөдөх гээд намайг цагдаад өгчхөж байна. Энхбаяр сайд өчигдөр хөөрхөн намайг шоглоод байх шиг байгаа юм, эрүүгийн хариуцлага шүү гээд. Үгүй ээ, энэ чинь тогтоогдчихсон хохирол байвал аваад ир, би 2 боолт боогоод өгчихье.

Тэгээд энэ мэтчилэнгээр та нар ажлын хариуцлага ярихгүй бол хэдэн жил суулаа. Сая аудитын газраас маш тодорхой тоонууд ярилаа, би тэмдэглэж авч чадсангүй, 52 байгууллагын 412 яасан ч гэнэ үү, мэдээллүүд чинь ил тод байгаа. Ямар ч хариуцлага тооцож байгаа, үр дүн гаргаж байгаа, үр дүнд хүрч байгаа ажил болохгүй байна Цэнгэл дарга, энэ дээр онцгой анхаараад өнөөдөр би танд яг энэ цэнхэр дугаартай холбогдуулж Энхбаяр сайд та 2-оос албан бичиг явуулаад маргаашаас энэ ажлаа цэгцэлж эхлэх гэдэг шаардлагыг энэ протоколд үлдээчихье.

Дараагийнх нь, энэ тогтоол дахиад уншъя. Санхүүгийн тайлантай холбогдуулж гарсан, яг төрийн энэ төсөвт байгууллагын ерөнхийлөн захирагч нар, төрийн өмчит ААН-үүдийн дарга нартай хамааруулж гаргасан 2026 оны 7 дугаар сарын 2-ны тогтоол. Сая Их Хурлын Тамгын газар хариулт өгсөн, энэ тогтоол хуулийн адил хүчин төгөлдөр мөрдөгдөнө буюу төсвийн байгууллага, төрийн өмчит ААН-үүдэд мөрдүүлнэ. Тэгээд энэ дээр дахиад, жишээлэхэд зургаа дахь заалт нь төрийн өмчит банкны хугацаа дууссан зээлийн гэрээний дагуу төлөгдөх эргэн төлөлт, авлагыг үе шаттай барагдуулах төлөвлөгөөг жил бүрийн улсын төсөвт тусган батлуулах, хэрэгжилт, үр дүнг тогтмол тайлагнадаг тогтолцоог бүрдүүл гээд. Найдалаа сайдынх дээр яадаг гэхээр Тавантолгойн станцыг барих ажлын нэгж, Эгийн голын цахилгааны станцыг барих ажлын нэгж гээд Хөгжлийн банкнаас баахан зээл аваад санхүүжүүлээд явчихсан. Тэгээд Хөгжлийн банк нь балансаа цэвэрлээд, өр авлагаа цэгцэлье гээд энэ тогтоолын төсөл дээр асуудлуудыг нь оруулаад явахаар "Би оруулж чадахгүй байна" гээд байгаа юм. Тэгвэл энэ сайдынхаа ажлыг өгөөд явахгүй бол Үндсэн хууль зөрчих гээд байна гэдгийг Энхбаяр сайд, Учрал Ерөнхий сайд энийг сайн анхаармаар байна.

7 дугаар заалт нь үндсэн үйл ажиллагааны зардлаа нээлттэй, ил тод явахгүй бол түрүүн Түвшин гишүүн өөрөө тайлбарласан шүү дээ энэ тогтоолын доторхыг. Зориулалтын бус үйл ажиллагаанд баахан хандив, тусламж өгдөг, Ерөнхий сайдаасаа илүү их эрх мэдэлтэй, түрүүн Батжаргал гишүүний асуултад гарсан өнгөрсөн жилд 1.2, энэ жил 3.5 их наядыг улсын төсөв дээр оруулж ирж байгаа дарга нар 120 их наяд төгрөгийн эх үүсвэрийг захиран зарцуулж байгаа гэдгийг Цэнгэл дарга ерөөсөө мартаж болохгүй, маш хариуцлагатай ажил. Тэгээд та "Дарга нарынхаа цалинг хөөрхий минь бага шүү дээ, 40-хөн сая, 60 сая байхгүй шүү дээ" гэж битгий энд тэнд янз бүрийн юм яриад бай. Бүгд аудитын дүгнэлт дээр байгаа юмыг л ил тод ярьсан нь би, тэрнээс би санаанаасаа зохиож нэг ч өгүүлбэр хэлээгүй гэдгийг танд хариуцлагатайгаар мэдэгдчихье.

Монголбанк дахиад энэ тогтоолын 3 дугаар зүйлийн "г" заалт нь Монголбанк жилийн төсөв болон түүний гүйцэтгэлийг УИХ-ын холбогдох Байнгын хороогоор хэлэлцүүлдэг байх гээд Монголбанканд үүрэг нь өгөгдчихсөн. Дахиад танайд өгөгдөж байгаа үүрэг нь 5 дахь заалт. Төрийн болон орон нутгийн өмчит хуулийн этгээдийн үндсэн үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор валютын ханшийн эрсдэлээс хамгаалах санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох, хөгжүүлэх асуудлаар Монголбанктай хамтран судалж, шаардлагатай эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох санал боловсруулах гээд. Цэнгэл дарга энэ дээр онцгой анхаарахгүй бол төрийн өмчит ААН-үүд элдэв төрлийн хандив, тусламж, бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтын орлоготой холбоотойгоор валютын орлого олоод, тэгээд эсвэл зээл, тусламж авдаг ч юм уу, тэрэн дээрээ дандаа ханшийн эрсдэл хүлээж авдаг, тэр нь дахиад аудитын тайланд

тусгагдчихсан байгаа гэх мэтчилнээр ингээд уг нь ажлыг нь илүү уялдуулъя, сайжруулъя гээд бичиж өгөөд байхаар Монголбанкнаас өгсүүлээд нөгөө тогтоолоо мартчихсан, тэгээд ийм хариуцлагагүй байж болохгүй шүү гэдгийг та бүхэнд дахин сануулж хэлье.

Би ганц нэг асуулт асуугаадахъя, Сангийн яам байгаа. Энэ жил батлагдсан татварын багц хууль, татварын хуулийн шинэчлэлт дээр Монгол Улсын иргэдийг дандаа prius уна гэж татварын алба шахаж байгаа юм шиг байгаа юм. 300 сая төгрөгтэй, түүнээс дээш үнийн дүнтэй тэнцэх хэмжээний автомашин оруулж ирээд, шударгаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа энэ ААН-үүд ч юм уу, бизнесийн байгууллагууд ч юм уу албан хэрэгцээндээ яагаад автомашин авч болохгүй, тэрэн дээр нь заавал та нар татвар төлж ядаж байхад нь дахиад дээрээс нь 30 хувийн татвар нэмж оногдуулж байгаа юм бэ? Монголчууд заавал Prius эсвэл морь унах албатай юм уу? Жишээлэхэд, тэр MSM гэдэг компани Benz оруулж ирээд зарж байна, Range Rover гэдэг үнэтэй машиныг оруулж ирээд зарж байна, тэнцээ ажлын байр, хувийн хэвшил ажлын байр бий болгоод байна. Тэр компаниуд машин зарахаа больчихъё гэвэл дахиад 100, 200 ажилтан ажилгүй болно, тэгэхээр нь дахиад татварын алба тэжээх үү, ажиллуулах уу гэх мэтчилнээр хувийн хэвшил рүүгээ дайрсан заалтууд дээрээ та нар нэг тайлбар өгөөдхөөч. Сангийн яам хэдэн номер хариулах юм, нэг номер дээр суучихъя. 3 номер.

Ч.Чимидсүрэн: Байнгын хорооны даргын асуултад хариулъя, Сангийн яам Татварын бодлогын газар Чимидсүрэн. Хавар батлагдсан татварын багц хууль дээр Онцгой албан татварын тухай хуульд автомашины өндөр үнэтэй автомашинд 360 саяас дээших үнэлгээнд нь 33 хувиар онцгой албан татвар авахаар хууль батлагдсан байгаа. Энэ бусад оронд байдаг, бид автомашин, дизель, тамхи, архи, мөн автомашинд тавигддаг ийм өндөр үнэлгээтэй эсвэл тансаг хэрэглээтэй бараа бүтээгдэхүүнд үзүүлдэг ийм онцгой албан татварын хэлбэрийг бид энэ удаа оруулж ирсэн. Энэ жилдээ 500 орчим машин дээр ногдохоор ийм тооцоо, судалгаанууд гарсан байгаа. Энэ бол бусад олон улсад хэрэглэгддэг татварын нэг төрөл байгаа.

Да.Цогтбаатар: Хэрээ дагаж галуу хөлөө хөлдөөнө гэдэг билүү, тэрэн шиг олон улсын шилдэг туршлага болгон Монголд хэрэггүйн баталгаа нь та нарын сая хэлж байгаа хууль. Бид ажлын байр нэмэгдүүлье гэж ядаж байхад та нар эсрэгээр нь ААН-үүдийгээ боомилсон, ажлын байрыг багасгасан, боосон ийм хуулийн төсөл явуулаад байгаа юм. Монгол Англи, Америк шиг хөгжчихсөн юм уу, баячууд нь тийм их хэмжээний татвар төлөхүйц хэмжээнд оччихсон юм уу? Гол нь ажлын байр гэдэг асуудал руу та нар анхаармаар байна. Шударгаар татвараа төлөөд, үйл ажиллагаандаа зарцуулаад яваад байгаа энэ ААН-үүдээ битгий ингэж хохироогоод бай л даа. Тэгээд энэ дээр чинь дахиад яригдана гэвэл олон улсын харилцааны асуудал хүртэл яригдана шүү дээ. Биеэ өмөөрөхгүйгээр алдаагаа засах тал руугаа ажилламаар байна. Баярмаа гишүүн сая Байнгын хороон дээр зарчмын зөрүүтэй санал гаргаж байгаа, тэр нь санал хураагдах гээд байна гээд тийшээ явсан учраас асуултаас нэрийг нь хасчихъя.

Дахиад энэ газрын төлбөртэй холбоотой асуудал байгаа, Сангийн яамнаас асуух асуулт. Одоогийн зохицуулалтаар 8.1.4 дээр нь хамгаалалтын бүс тогтоосон түүх, соёлын дурсгалт газрыг байгаль, түүх, соёлын дурсгалт зүйл, түүх, соёлын үл хөдлөх дурсгалыг хадгалах, хамгаалахад зориулан эзэмшиж, ашиглаж байгаа газрынх нь төлбөрийг чөлөөлдөг гэж байгаа. Тэгээд энэ нь ЗГ-ын тогтоолоор явчихдаг юм шиг байгаа юм. Тэгээд энэ дээр яг ямархуу байдлаар, жишээлэхэд бид гандан хийд гээд, манайх чинь уламжлалт бурхны шашинтай орон, Гандан ашгийн төлөө үйл ажиллагаа явуулдаггүй, та нар бүгдээрээ мэдэж байгаа. Төсөвт орлого ч бүрдүүлдэггүй, хэн нэгэнд ингэж тогтсон ханшаар ажил, үйлчилгээ явуулдаггүй. Тэгээд эдгээр дээрээс бид жишээлэхэд заавал газрын төлбөр, үл хөдлөхийн төлбөр энэ тэр гэж авч байх шаардлага байна уу, үгүй юү гэдэг энэ

дээр нэг та нарын байр суурь, шаардлагатай бол дараагийн ЗГ-ын тогтоол эсвэл УИХ дээр холбогдох хууль тогтоомжийг нь оруулж ирвэл сайн байгаа. Энэ дээр аль нь хариулах юм, 4 номер.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж, гишүүний асуултад хариулъя. Тэр автомашинтай холбоотой асуудал дээр онцгой албан татварыг нэмчхэж байгаа юм. Уул нь хэрэглээ талд нь татвар тавихаар байсан бол нөөцдөө илүү анхаарах байсан байх. Тэгэхдээ тухайн үедээ ЗГ-аас яг энэ чиглэлээр хууль боловсруулах чиглэл өгөөд, ЗГ боловсруулаад Их Хурал дээр батлагдаад явчихсан учраас ингээд хэрэгжүүлэх асуудал болчихоод байгаа. Тэгэхдээ нөгөө талдаа олон улсын байгууллагуудаас энэ дээр гомдол их ирж байгаа, тодорхой яг үйлдвэрүүдийн эсрэг чиглэсэн арга хэмжээ байна гэдэг ийм зүйл яриад байгаа юм.

Гандангийн хувьд нэг ийм асуудал байгаад байгаа юм, яг Гандан гээд явчихлаар сүм хийд, төрийн харилцаа маань өөрөө хуульчлагдсан байгаад байдаг. Яг нэг чиглэлийн ийм зүйлийг бид яг тэр Гандан гэдэг байдлаар үг, үсгээр томьёолох боломжгүй байгаад байсан. Нөгөө талдаа энэ маань өөрөө ашиг олох байгууллага мөн үү, биш үү гэдэг дээр эргэлзээтэй ингээд байгаад байсан, тэгээд байж болох хувилбар нь өөрөө соёлын өвд бүртгэгдсэн, тухайн зүйлийг харж хамгаалж байгаа бол байж болох хувилбар байна гэж үзсэн. Энэ нь болохоор засаг дээр яг жагсаалтаар батлагддаг, одоогийн байдлаар 707 эд зүйлс, эд өлгийн зүйлс байдаг юм байна лээ. Он цаг хугацаатайгаа, тэгээд байршилтайгаа, хаана хадгалж байгаа нь байршлыг нь зааж өгдөг учраас Ганданд яг энэнтэй холбоотойгоор яг тэр Майдар, тэгээд Занабазар гуайн бүтээлүүд гэх мэт 6, 7 эд зүйлс, эд өлгийн зүйлс байдаг юм байна лээ. Тэр агуулгаар бол тэр харуул хамгаалалтыг хийж байгаа тэр барилга байгууламж нь өөрөө төрийн хамгаалалтад байгаа учраас энэ өөрөө татвараас чөлөөлөгдөөд явахад болж байна гэж бид үзсэн юм. Тийм байдлаар санал боловсруулсан.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа. Хууль санаачлагч болон төсвийн ерөнхийлөн захирагчаас гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 39.14-т заасан хугацаанд ирүүлсэн зарчмын зөрүүтэй саналаар санал хураалт явуулна. Санал хураалт.

1.Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын байрны түрээс 36 тэрбум 105 сая төгрөгөөр бууруулах, энийг зардлыг бууруулах гэж байгаа юм байна, байрны түрээсийн зардлыг, тэгээд санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Жудагийн Баярмаа. Гишүүд санал хураалтдаа бэлдье. Дэгийн тухай хуулийн 71.8-д заасны дагуу ЗГ энэхүү санал дээр тайлбар хэлж болох юм байна. 4 номер.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж, Байнгын хорооны даргад баярлалаа. Протоколд үлдээх зорилгоор энэ дээр ямар зардал цаана нь байгааг тайлбарыг үлдээе. Тэгэхгүй бол өмнөх тодотголын асуудал дээр гарчихсан зардал байгаад байсан учраас. Энэ 36.1 тэрбум төгрөг төсвийн ерөнхийлөн захирагч дээр байрны түрээс нэмэгдэж байгаа, үүний 31.5 тэрбум төгрөг нь Боловсролын сайд дээр нэмэгдэж байгаа, 5 тэрбум төгрөг нь ГХЯ дээр нэмэгдэж байгаа. Боловсролын асуудлыг бид нэлээд ярьчихсан, ГХЯ-ны хувьд нийт дипломат төлөөлөгчийн 50 газар гадаад улс орнуудад үйл ажиллагаа явуулж байгаа, өөрийн байргүй нь талаас илүү нь байгаа. Тэгэхээр эдгээр байрнуудын энэ түрээсийн зардал нэмэгдсэн гэдэг агуулгаар Засагт танилцуулагдсан учраас төсвийн төсөлд тусгасан байгаа, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Сангийн яаманд баярлалаа, санал хураалт явуулъя. Санал хураалтдаа бэлдчихсэн үү, бэлдье. Санал хураалт явуулъя, санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

2 дахь санал. Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын тээвэр, шатахууны зардлыг 11 тэрбум 204.9 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Жудагийн Баярмаа. Санал хураалт. 4 номер микрофоныг өгье, 3Г тайлбар.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж. Энэ зарчмын зөрүүтэй санал дээр тайлбар өгье. Нийт тээвэр, шатахууны зардал 2027 онд 11.2 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж байгаа, үүнээс 6 тэрбум төгрөг нь ХЗДХЯ дээр, тэр дундаа цагдаа, шүүхийн шийдвэр, хил хамгаалах дээр шатахууны зардал нэмэгдэж байна лээ. Мөн 3.5 тэрбум төгрөг ОБЕГ дээр нэмэгдэж байна лээ. Мөн байгаль хамгаалах газрууд болон тусгай хамгаалалттай газруудын тээвэр, шатахууны зардал мөн 1 тэрбумаар нэмэгдээд ингээд энэ дүнгээ барьж байна лээ, баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа, санал хураалт. Санал хураалт дахиж бэлдэх үү? Санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

3.Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын дотоод албан томилолтын зардлыг 5 тэрбум 246.5 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Жудагийн Баярмаа. Санал хураалт, байж байгаарай, санал хураалтыг цуцалъя. 3Г тайлбар өгөх юм байна. 4 номер.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж. Энэ зарчмын зөрүүтэй санал дээр тайлбар өгье. Дотоод албан томилолт 2027 онд 2026 оноос 5.2 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж байгаа. Энэ дотоод албан томилолт нь бүхэлдээ ХЗДХЯ дээр, цагдаа, шүүхийн шийдвэр, хил хамгаалах байгууллага дээр нэмэгдэж байгаа зардал байна.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа. Санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

4.Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын зочин төлөөлөгч хүлээн авах зардлыг 6 тэрбум 695.3 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Жудагийн Баярмаа. Санал хураалт, байж байгаарай, 4 номер тайлбар.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж. Энэ зарчмын зөрүүтэй санал дээр мөн тайлбар өгье. Зочин төлөөлөгч хүлээж авах зардал маань ирэх оны хувьд энэ жилээс 6.6 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж байгаа. Энэ бүхэлдээ зөвхөн ГХЯ дээр нэмэгдэж байгаа. ГХЯ-наас ирүүлсэн төсвийн саналд тайлбар нь энэ жилийн хувьд одоогийн байдлаар 23 өндөр дээд хэмжээний айлчлал авсан байгаа, 25 онд бол 43-ыг авсан, ирэх жил 55 өндөр дээд хэмжээний айлчлал авна гэдэг тайлбар өгсөн учраас энэ зардлыг төсвийн төсөлд хянаж тусгасан байгаа. Баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа. Санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

5.Төсвийн төслийн 2 дугаар хавсралтын УТ2703900002 төслийн кодтой Урандөш хүүхдийн зуслангийн амрагчийн байрны барилга, 100 ор, Хөвсгөл, Бүрэнтогтох сум, 2 тэрбум 173.3 сая төгрөг гэсэн төсөл, арга хэмжээг хасах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Жудагийн Баярмаа. Сангийн яамнаас тайлбар байгаа уу? Санал хураалт. 14.3 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

6.Төсвийн тооцооллын хавсралт 14-т тусгагдсан нийт төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын мэдээлэл, сурталчилгааны зардлыг 9 тэрбум 394.9 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Чулуунбилэгийн Лодойсамбуу. Лодойсамбуу гишүүнд микрофон өгье.

Ч.Лодойсамбуу: Дэд хорооны гишүүд болон төрийн албан хаагчдадаа энэ өдрийн мэнд хүргэе. Энэ саналынхаа үндэслэлийг би тайлбарлаад энд уншаад өгчихье. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслийн 14 дүгээр хавсралтад Нэгдсэн төсвийн зарлагын эдийн засгийн ангиллын бараа, үйлчилгээ, бусад зардал дотор мэдээлэл, сурталчилгааны зардал нэгдсэн төсөвт 26 тэрбум 470.8 сая төгрөг, үүнээс улсын төсөвт 9.3 тэрбум төгрөг тусгасан байгаа. Энэ нь төсвөөс санхүүждэг байгууллагын мэдээ, нэвтрүүлэг, зар байршуулах, сурталчилгаа хийлгэх хэлбэрээр хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай гэрээ байгуулдаг зардал.

ЗГ 2026 оны 8 дугаар сарын 20-нд 2026 оны төсвийн тодотголыг өргөн барихдаа сайд нарын багцын урсгал зардлаас 433 тэрбум төгрөгийг хэмнэнэ, томилолт, сургалт, сурталчилгаа зэрэг бусад зардлуудыг бууруулна гэж мэдэгдсэн. Гэтэл 27 оны төсөлд улсын төсвийн мэдээлэл, сурталчилгааны зардлыг 26 оны тодотгосон төсвийн 7.6 тэрбум төгрөгөөс 9.3 тэрбум төгрөг болгож, 1.7 тэрбум төгрөгөөр буюу өөрөөр хэлэх юм бол 23.6 хувиар нэмэгдүүлж тусгасан нь ЗГ өөрийн мэдэгдэлдээ зөрж байна гэж үзэж байгаа. Хэвлэл мэдээллийн өмчлөлийн мониторингийн /monitoring/ талаар Глоб Интернэшнл /Globe International/ ТББ-ын хийсэн судалгаагаар 76 төрийн байгууллагад мэдээлэл, сурталчилгааны төсвийг зарцуулах журам байгаагүй, аль хэвлэл мэдээллийн байгууллагад байршуулахыг удирдлага дангаараа шийддэг, сонголтын ил тод журамгүй, зарим хамтын ажиллагааны гэрээ нь тухайн байгууллагын талаар сөрөг мэдээ нийтлүүлэхгүй байх нөхцөлтэй байж болзошгүй, энэ нь төлбөрт сэтгүүл зүйг хөхиүлэн дэмждэг болохыг тэмдэглэсэн байсан.

Мөн Хил хязгааргүй сэтгүүлчид байгууллага нь Монголын сэтгүүлчид бага цалин, их ачааллын улмаас тодорхой контентыг төлбөртэй бэлтгэдэг нь олон нийтийн итгэлийг сулруулж байгааг онцолсон. Ер нь цаашдаа төрөөс хэвлэл мэдээллийн байгууллагад энэ мэдээлэл, сурталчилгааны нэртэй энэ зардлыг хуулиар оруулахгүй байх ийм хуулийн төслийг санаачилсан. Энэ 27 оны төсөв дээр суусан хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой, мөн ЗГ-ын өөрийнх нь гаргасан шийдвэр, өөрөө өөрийнхөө шийдвэрийг зөрчсөн ийм төсвийн зарлагуудыг тусгасан байгаа учраас хасах ийм санал гаргаж байгаа.

Да.Цогтбаатар: Санал хураалт. 42.9 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

7.Төсвийн тооцооллын хавсралт 15-д тусгагдсан Батлан хамгаалахын сайд, Соёл, спорт, аялал жуулчлал, залуучуудын сайд нарын уран бүтээл хийлгэх зардлыг 361.3 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Чулуунбилэгийн Лодойсамбуу. Лодойсамбуу гишүүн саналаа тайлбарлая, Лодойсамбуу гишүүний микрофоныг өгье.

Ч.Лодойсамбуу: Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслийн 15 дугаар хавсралтад Нэгдсэн төсвийн зориулалтаар задалсан зардал дотор уран бүтээл хийлгэх нэрээр нэгдсэн төсвөөр 378 сая төгрөг, үүнээс улсын төсөвт 361.3 сая төгрөг тусгасан. Соёлын салбарын төсвийн гүйцэтгэлийн тайлангаар энэ зардлыг 2022 онд 491.9 сая төгрөгөөр төлөвлөж 490.8 саяыг, 23 онд 359.3 сая төгрөгөөр төлөвлөж 339.1 саяыг зарцуулсан боловч ямар уран бүтээл, хэний захиалгаар, хэнээр гүйцэтгүүлж, ямар сувгаар нийтэд хүргэсэн зэрэг мэдээлэл нь ил тод биш, тодорхойгүй байна. Ийм зардлыг уран бүтээл гэсэн ерөнхий нэрээр задаргаагүй төсөвлөх нь Төсвийн тухай хуулийн 6.2.7-д

заасан хөтөлбөрийн үр дүн, гарцыг шалгуур үзүүлэлтээр тодорхойлох шаардлагад нийцээгүй байна гэж үндэслэсний үндсэн дээрээс ийм санал гаргасан байна.

Да.Цогтбаатар: ЗГ тайлбар, 4 номер.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж. Энэ зарчмын зөрүүтэй санал дээр тайлбар хэлье. Уран бүтээл хийлгэх зардал бол сумдын соёлын төв өөрөө гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийн аргаар өөрсдийнхөө зардлаас тавьчихаж байгаа. Гэхдээ улсын төсөв дээрээс явж байгаа хэд хэдэн байгууллага дээр энэ зардал тусаж байгаа нь харагдаж байна. Үүнд, Улсын дуурь, бүжгийн эрдмийн театр 30.6 сая, Улсын драмын эрдмийн театр 60.8 сая, Үндэсний дуу бүжгийн эрдмийн чуулга 23.1 сая, Хүүхэлдэйн театр 6.8 сая, Улсын филармони 30.6 сая, Хүүхэд, залуучуудын театр 200 сая гээд ингээд энэ дүн гарч ирж байх шиг байна. Баярлалаа.

Да.Цогтбаатар: Санал хураалт. 42.9 хувийн саналаар санал дэмжигдсэнгүй.

8.Төсвийн тооцооллын хавсралт 15-д тусгагдсан Гадаад харилцааны сайд, Шадар сайд, Гадаадын хөрөнгө оруулалт, худалдан авах ажиллагаа эрхэлсэн, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд нарын улс орноо гадаадад сурталчлах зардлыг 2 тэрбум 778.5 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Чулуунбилэгийн Лодойсамбуу. Лодойсамбуу гишүүний микрофоныг өгье.

Ч.Лодойсамбуу: Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслийн 15 дугаар хавсралтад Нэгдсэн төсвийн зориулалтаар задалсан зардал дотор улс орноо гадаадад сурталчлах гэсэн нэршилтэйгээр 2 тэрбум 778.5 сая төгрөг тусгасан байна. Энэ зардал жил бүр давтагддаг бөгөөд 2023 оны төсөвт ижил нэртэй 2 эгнээгээр 3 тэрбум, 4.4 тэрбум төгрөг төсөвлөгдөж байсан. Хэвлэлийн мэдээлснээр энэ зардлын зарцуулалтын задаргаа холбогдох яамдын шилэн дансанд байршаагүй, гадаадын олон нийтийн сүлжээний нөлөөлөгчдийг урьсан зардлыг нууцын гэрээтэй гэх үндэслэлээр ил болгоогүй. Энэ зардлын томоохон хэсэг нь гадаадын хэвлэл мэдээлэл, телевиз, цахим сувагт нийтлэл, нэвтрүүлэг, зар байршуулах, сурталчилгааны контент бүтээлгэх, нөлөөлөгч, сэтгүүлчдийг урих зэрэг хэвлэл мэдээлэлтэй холбоотой зардал байдаг.

Гэвч төсөлд уг зардлыг ямар байгууллага, ямар арга хэмжээ, ямар сувгаар, ямар үр дүнгийн шалгуураар зарцуулах нь тодорхойгүй байна. Үүний зэрэгцээ Монгол Улсыг гадаадад сурталчлах чиг үүрэгтэй төрийн байгууллага аль хэдийн улсын төсвөөр санхүүжиж байгаа. 2027 оны төслийн 1 дүгээр хавсралтад Ерөнхийлөгчийн багцын дотоод, гадаад мэдээллийн үйл ажиллагаа хөтөлбөрийн хүрээнд МОНЦАМЭ агентлаг Монгол Улсыг гадаадад сурталчлах мэдээ, мэдээллийн тоог 2027 онд 12005-д хүргэх зорилт тавьсан. Энэ нь агентлагийн зардалд 6.7 тэрбум төгрөг үүндээ тусгасан, улсаа гадаадад сурталчлах зориулалттай төрийн мэдээллийн агентлагийг санхүүжүүлсээр байхад ижил зориулалтаар нэгдсэн төсөвт тусдаа зардал байх шаардлагагүй. Энэ нь нэг чиг үүргийг давхардуулан санхүүжүүлж байгаа хэрэг юм гэж үзэж байна. Иймд ЗГ-аас уг зардлын задаргааг гаргуулах шаардлагатай, хэрвээ байхгүй бол хасах ийм саналтай санал гаргасан байна.

Да.Цогтбаатар: ЗГ нэмэлт тайлбар, 3 номер.

Л.Мөнхтүшиг: ГХЯ-ны ТНБД Мөнхтүшиг байна. Монгол Улсыг гадаадад сурталчлах чиг үүрэг хуулиараа ГХЯ-нд байгаа. Тэгэхээр 2.3 тэрбум төгрөгийн төсөв энэ төсөлд ГХЯ дээр суусан байгаа. Энэ төсвөөр гадаад улсын хэвлэлийн байгууллагатай ажилладаггүй. УИХ-ын тогтоолоор баталсан улсын хөгжлийн төлөвлөгөөнд туссан, хилийн чанадад

байгаа Монгол иргэдэд чиглэсэн Дэлхийн монголчууд 3 хөтөлбөр, мөн Монгол үндэстний соёл урлагийг сурталчлах чиглэлээр гадаадад 50 дипломат төлөөлөгчийн газарт 2 тэрбум төгрөгийг хуваарилах байдлаар улсаа сурталчлах арга хэмжээг зохион байгуулж байгаа.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа. Санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

9.Монголын үндэсний олон нийтийн радио, телевизэд олгодог татаас болох 7 тэрбум 143 сая төгрөгөөр Сангийн сайдын шууд зардлыг бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Чулуунбилэгийн Лодойсамбуу. Тайлбар байх уу? Лодойсамбуу гишүүний микрофоныг өгье.

Ч.Лодойсамбуу: Олон нийтийн радио, телевизийн тухай хуулийн 17.1-д олон нийтийн радио, телевизийн орлого нь нэвтрүүлгийн үйлчилгээний төлбөр, хуульд заасан зар сурталчилгааны орлого, хандив, улсын төсвийн дэмжлэг зэрэг эх үүсвэрээс бүрдэнэ гэж заасан. 7.1-д төрөөс санхүү, эдийн засгийн зохих дэмжлэг үзүүлнэ гэсэн боловч дэмжлэгийн тодорхой хэмжээг тооцох аргачлалыг тогтоогоогүй байна. Мөн хуулийн 5.1-д төрийн байгууллага, албан тушаалтан олон нийтийн радио, телевизийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцох, нөлөөлөхийг хориглосон байдаг юм.

Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслийн 16 дугаар хавсралтад Сангийн сайдын багцад МҮОНРТ-д 15 тэрбум төгрөг тусгасан байна. Энэ нь 2026 оны батлагдсан төсвөөс 7 тэрбум 143 сая төгрөгөөр буюу 90.9 хувиар, өөрөөр хэлэх юм бол Үндэсний олон нийтийн радио, телевизийн төсөв 2026 оныхоос энэ жил 2 дахин нэмэгдэж орж ирж байна. Ер нь МҮОНРТ-ийн, тайлан гээд энэ үндэслэл дээр юм байгаа юм. Үндэсний олон нийтийн радио, телевизийн энэ нэмэгдсэн 90 хувиар, бараг 2 дахин нэмж байгаа энэ төсвийн яг ямар үр дүнд хүрэх гэж байгаа, юунд зарцуулах гэж байгаа энэ нь ямар ч тодорхойгүй байгаа. Ер нь улсын төсвөөр санхүүждэг, дээр нь иргэдээс хураамж хэлбэрээр авдаг, дээр нь арилжааны эрхтэй ийм хэвлэл мэдээллийн байгууллага, хэрэгсэл энэ Хэвлэлийн эрх чөлөөний тухай хуулиа зөрчөөд ингээд ажиллаж байдаг. Тэгээд төсөв нь 2 дахин нэмэгдэж орж ирэх гэж байгаа. Тэгээд энийг нөгөө ЗГ-ын Хэмнэлтийн хууль, өөрсдийнх нь мэдээлж байгаа ЗГ-ын хэлсэн, мэдээлсэн мэдэгдэлд нь нийцүүлж, МҮОНРТ 2026 оныхоо батлагдсан төсвийнхөө тэр хүрээ хязгаартаа багтаж үйл ажиллагаагаа явуулах нь зүйтэй гэж үзсэний үндсэн дээр энэ саналыг гаргасан.

Да.Цогтбаатар: Баярлалаа. Тайлбар байгаа уу? Санал хураалт. 42.9 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

10.Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн төсвийн багц дахь МОНЦАМЭ агентлагийн урсгал зардлыг 6 тэрбум 708.9 сая төгрөгөөр бууруулах. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Чулуунбилэгийн Лодойсамбуу. Тайлбар байгаа уу танд? Лодойсамбуу гишүүний микрофоныг өгье.

Ч.Лодойсамбуу: Баярлалаа. Энэ бол 1998 оны Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийнхаа заалтыг өнөөдрийг хүртэл биелүүлээгүй, үндсэндээ 20 жил явсан байна. Төр, төрийн байгууллага дэргэдээ ХМХ-гүй байна гэдэг ийм 1998 онд энэ заалттай Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль батлагдаад, энэ хууль батлагдсантай холбоотойгоор Их Хурлын 103 тоот тогтоол гараад, ингээд ЗГ-ын тухайн үеийн Ардын эрх, Засгийн газрын мэдээ гээд дэргэд нь байсан, төрийн мэдэлд байсан хэвлэлүүд бүгдээрээ татан буугдаж, хувьчлагдаад ингээд явсан. Эндээс үлдсэн МОНЦАМЭ агентлаг байгаа. Ингээд 20 жил үндсэндээ Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулиа зөрчөөд, ингээд төр дэргэдээ ХМХ-тэй яваад байгаа юм. Одоо энэ хуулиа биелүүлье гэдэг үүднээс тавигдсан төсвийг хасах санал оруулж байгаа юм. Хэрвээ энэ дээр би тайлбар авчихъя

гэж бодоод байгаа юм. Би буруу ойлгоод байна уу, эсхүл энэ Хэвлэлийн эрх чөлөөний хууль, энэ хуулийн заалт бүрийг ЗГ биелүүлж байх ёстой. Тэгээд ингээд төр хэвлэл мэдээлэлгүй байна гээд татан буугдъя гээд шийдвэрүүд гарчихсан байхад энийг биелүүлэхгүй, тэгээд ажиллаад байгаа байгууллагад хэдүүлээ ингээд тэрбум тэрбумаар жил болгон төсөвлөөд байх нь зөв үү?

2 дугаар үндэслэл нь, МОНЦАМЭ агентлаг төсвөө дахиж нэмж оруулж ирж байгаа 26 оныхоосоо, үйл ажиллагааныхаа цар хүрээг нэмж байгаа, гадагшаагаа явуулах мэдээнийхээ тоог өсгөж байгаа гэж энэ юун дээр оруулсан байна. Мэдээнийх нь тооны өсөлт, хийх ажлынх нь үр дүнгийн өсөлт болон төсвийн өсөлт 2 нь хоорондоо асар өндөр зөрүүтэй байгаад байна. Тэгэхээр хамгийн нэгдүгээрх энэ үндэслэл буюу тэр хууль зөрчөөд бид нар мөнгө өгөөд яваад байдаг энэ байдлаа зогсоох уу, энэ дээр тайлбараа авъя.

Да.Цогтбаатар: 4 номер, Сангийн яам хариулъя.

М.Санжаадорж: Сангийн яам Санжаадорж, гишүүний асуултад хариулъя.

Да.Цогтбаатар: Асуулт биш зүгээр тайлбар.

М.Санжаадорж: Тайлбар тэгье, Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуульд заасны дагуу бол төр дэргэдээ хэвлэлтэй байж болохгүй гэсэн заалт байгаа. МОНЦАМЭ агентлагийг бол бидэнд ирсэн тайлбараар энэ өөрөө гадаад сурталчилгаа гэдэг агуулгаар ажилладаг юм болов уу гэж ойлгоод байгаа. Дотоод байдлаар бол яг телевиз эсвэл хэвлэл гэсэн тийм зүйл байхгүй, мэдээлэл бэлтгэгдэж гаргадаг гэдэг тийм агуулгаар яваад байгаа. Анх байгуулсан түүхийг нь та мэдэж байгаа байх, тэр 40 билүү, 50 жилийн түүхтэй гээд ярьж байсан ийм байгууллага одоо хүртэл ингээд л яваад байдаг. Тийм, таны тавьж байгаа шаардлагыг би ойлгож байна.

Да.Цогтбаатар: Санал хураалт. 28.6 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

11.2027 онд санхүүжих дүн УТ2701011039 кодтой Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Сүхбаатар, Эрдэнэцагаан сум, 2 дугаарт нь УТ27, тэрний дүн нь 500 сая төгрөг, санхүүжих дүн нь 500 сая төгрөг, тэгээд 2027 он гэдгээ хэлчихсэн байгаа. 2-т нь, УТ2701011060 кодтой Иргэдэд төрийн үйлчилгээ үзүүлэх мэдээллийн төвийн барилга худалдан авах, Улаанбаатар, Баянзүрх, Чингэлтэй дүүрэг, 3 тэрбум 814.7 сая төгрөг, 3-д нь, УТ270101079 кодтой Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Увс аймаг, Улаангом сум, 6 дугаар баг, 1 тэрбум төгрөг, УТ270101080 Иргэдэд үйлчлэх мэдээллийн төвийн барилга, Говь-Алтай, Бигэр, Төгрөг, Цээл, Шарга сум, 4 тэрбум төгрөг гээд нийт 9 тэрбум 314.7 сая төгрөгөөр бууруулж, Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн даргын тоног төхөөрөмжийн зардлыг 9 тэрбум 314.7 сая төгрөгөөр нэмэгдүүлэх. Санал гаргасан УИХ-ын гишүүн Шижир, Цогтбаатар. Санал хураалт. Тайлбар байгаа уу? Байхгүй юм байна. Санал хураалт. 14.3 хувиар санал дэмжигдсэнгүй.

Ингээд зарчмын зөрүүтэй саналуудаар санал хураалт явуулж дууслаа. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн гурав дахь хэлэлцүүлгийг хийсэн талаарх Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны санал, дүгнэлтийг УИХ-ын гишүүн Даваагийн Цогтбаатар Төсвийн байнгын хорооны хуралдаанд танилцуулна. Хуулийн төслүүдийн гурав дахь хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж дууслаа.

14.43 цаг

Төсвийн зарлагын хяналтын дэд хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул хуралдаан хаасныг мэдэгдье. Ажлын хэсэг, оролцсон гишүүдэд баярлалаа.

ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ,
ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ

Д.УЯНГА